4ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 970 Կ. ՊՈԼԻՍ ՇԱԲԱԹ ԱԳՈՍՏՈՍ 21/3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1904 22 ԺԱՄԱՑԱԿԱՆ ԱՍԼԻՐ 322 — 21 ԱՂԱՍԹՈՍ 320

Journal Arménien
MANZOUMÉ-I-EFKIAR
Grand' Rue de la S-Porte,
CONSTANTINOPLE

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅՍԷՐԵԱՆ
ԱՐՈՒ Կ'ՈՒՂՂՈՒԻ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
38, Գ-ՈՂ Ա.Լ Մասուրեան, 38

Խմբագրութեան ուղղուած գրութիւններ եւ չեն արուիր։

Մանզումէ-ի Էֆքեար

ՀԱՅԱԿԱՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

منظومهٔ افکار
ارمنیه یوی وسیاسی غزتهدر
صاحب امتیازی : ارمیاسی قریه
اداره‌خانه : باب عالی جادهسنده نومرو ۳۸

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

	Ցարկեան	Ամսական
Գալոյ համար	80 ղ.	50 ղ.
Դուռսահիպեան համար	108 »	60 »
Ուրուսահմանի համար	25 ֆր.	13 ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ տողի համար, մօտ 5 գրուշ.
Մէկ տողէն աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ։

10 ՓԱՐԱ — ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ "ՄԱՆԶՈՒՄԷ„ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՌՇԱԼՈՅՍԻՆ — 10 ՓԱՐԱ

ԵՐԿՈՒ ՈՏՔՈՎ ՈՒԽՏԸ

Մկրեան Տ. Յովհաննէս և Մխալեան Տ. կարապետ Աւագ քահանաները այսօր վաղը Պարտիզակի Ժամուն բակը նստած տեղնին, Թերեւս Մելիքեան Մկրտիչ էֆ.ն ալ իրենց մօտ, կարծեմ թէ խօսքը պիտի բանան Մանիչակի Սուրբ Աստուածածնի ուխտին, զոյն հաստատող Յովհաննէս Հայր Սուրբին, և այն ժամանակի պարագաներուն վրայ։

Մանիչակի Ուխտատեղին այսօր հայաբնակ գիւղ մըն է, ան ալ իր կարգին Իզմիտի Առաջնորդին իրաւասութեան տակ։ Սարգիսնոս Սրբազան քանի մը անգամ Մանիչակի այդ բարձրաբերձ տարին ծայրն ալ դրած է իր ոտքը։

Եւ իրաւ ալ կ'արժէ կեանքիդ մէջ գոնէ մէկ անգամ այդ թառը տեսնել, անկէց վար նայիլ կանանչ հովիտներուն վրայ, և անկէց դիտել երկինքը, որ շատ մօտ կ'երեւայ, և խմել ջուրը, արծաթի ու սառ ջուրը, որ ճկոյթի մատդ կրնայ վայրկեան մը բթացնել, եթէ երկար ժամանակ համարձակիս ջուրին մէջ թողուլ զայն։

Աստուածածնի Ուխտէրէցին Պարտիզակի և շրջակայ գիւղերուն ուխտատեղին է Մանիչակ, որ ասկից 20-25 տարի առաջ անբնակ գաղաթ մըն էր, կոյս անտառներովը ու գերամաքուր ուխտովը։ Տրապզոնի հայ գաղթականները հիմա երկրագործական փոքրիկ կեդրոն մը ձեւացուցած են զայն, և իրաւ է թէ բնութիւնը շատ բան կորնցուցած է, կ'ըսեն, իր մերկութեան ու ամայութեան երբեմնի հրապոյրներէն, բայց Մանիչակ չէն գիւղակ մը դարձեր է, և Աստուածամայրը միմիայնակ չէ հիմա իր քարէ մատուռին մէջ։

Գիւղին հաստատուելէն առաջ Պարտիզակի քահանաները այս Ուխտէրէցին կ'երթային պաշտամունք կը կատարէին, Պատկեր ու խաչ տանելով։ Հիմակ գիւղը իրեն յատուկ քահանայ մըն ալ ունի, և հաստիքը կը մնայ անոր ու փոքրիկ եկեղեցիին, որուն չինութեան սատար կանգնած է կարծեմ Սարգիսնոս սրբազան։

Մանիչակ չորս ժամու չափ հեռի է Պարտիզակէն, բայց կէս ճամբան հայաբնակ գիւղ մըն ալ կայ մէկ քահանայով, դարձեալ Տրապզոնի և շրջակայ հայ գաղթականներէն ձեւացած։

Մանիչակի ուխտը հաստատած է Յովհաննէս Հայր Սուրբ, 70-75 տարի առաջ, եթէ յիշողութիւնս չի խաբեր զիս։ Յովհաննէս Հայր Սուրբ եպիսկոպոս ալ եղած է, և կեսարիոյ մէջ կամ մօտերը թաղուած է կ'ըսուի, որովհետեւ Հայր Սուրբը կամ Սրբազանը չէ կրցած երկար ատեն մնալ իր հաստատած ուխտին մէջ, և վարը պիտի ըսեմ թէ ինչո՛ւ։—

Այն ատենները Իզմիտի, Պրուսայի, և Սրմաչի թեմերը մէկ թեմ կը կազմէին, միակ Առաջնորդի մը ներքեւ, որ Արմաչին ալ Վանահայրն էր։ Մանիչակի Ուխտը կը ցնդէ Առաջնորդութիւնը. ամէն օր Պարտիզակէն և մօտակայ գիւղերէն Մանիչակ ուխտի կ'երթայ, Մանիչակի Աստուածամօր կ'ուղղուն իրենց աղերսանքները, իրենց խուճկը անոր առջեւ կ'այրեն, իրենց մոմը անոր առջեւ կը վառեն, և զանց կ'ընեն Խաչին նոր ուխտի մը երթալը Սրմաչի Զարխափան Աստուածածնին։ Կը տեսնէք թէ Յովհաննէս Հայր Սուրբին ուխտին ընդ ակամբ կը նային Սրմաչցի և վիճակային սրբազանը և իր արքանեակ վարդապետները և աշխարհականները, ամէնքն ալ կարող, հարուստ, և ազդեցութեան տէր մարդիկ։ Սրմաչի Զարխափանին դէմ թերահաւատ մը կը նկատուի խոնարհամիտ Յովհաննէս Հայր Սուրբը, նոյն իսկ խղճի մը դատի մատնելու աստուելութիւն մը կ'ուզէ կրաչաւորել իրեն, չանգրծելով քարեպաշտութիւնը։ Իր խեղճուկ անակը քաշուած Աստուածամօր պատկերին տակ, սրբակեաց մարդու մը համբաւը կը չնչէ ամենին մօտ կերպով մը տանին իրեն, ուխտատեղի դրամ կուտան իրեն։ Կերպկոր տանողներուն կ'ըսէ մեր Հայր Սուրբը.— «Պատկերին տակինը դիր, գնացէք...»

Երթալով կը չենայ Մանիչակի ուխտը, և Թերեւս նոյնքան ալ կ'անցքանայ Սրմաչ։ Զայրոյթը մեծ է Յովհաննէս Հայր Սուրբին դէմ, պէտք է հեռացնել զայն և միւնոյն ատեն պայքար մղել գամիկին Մանիչակեան բարեպաշտութեան դէմ։ Վիճակային վարդապետներ թեմին զանազան կողմերը կը ցրուին հասկցնելու հաւատ թէ կեղծ է Մանիչակի Աստուածածինը և իրաւ է Արմաչի Աստուածածինը, «իրաւ է որդին Տէրտեայ և ուտէ որդին Որոտման»։

Պարտիզակցիներն ալ Մանիչակէն պաղեցնելու պաշտօնը կը վիճակի մը ոմն Պրուսացի վարդապետի, որ եկեղեցիին մէջ կը քարոզէ Մանիչակին դէմ ի նպաստ Արմաչի, Զարխափանն է հրաշագործը, ան է միակ Աստուածածինը, Արմաչի մէջ բարեհաճած է ան դնել իր փառքը և կուսութիւնը, բարեպաշտներուն աղօթքը անկէց է որ կը լսուի, վերջապէս Ուխտը Խաչին է ոչ Աստուածածնին։ Մեր Պրուսացին իր հակաճառութիւնը մինչեւ ա՛յն պատիճան առաջ կը տանի որ իր Թուրքերէն քարոզին մէջ հետեւեալ բնորոշ և թեթեւ մը խայթող բացատրութիւնն ալ կ'աւելցնէ։—«Աստուածածնին նէ՛ պէտքիմ պանեղը վար իմիջ պիրի Արմաշա տարընցա, օ պիրի Մէնիմքէ տարընցա»...։

Սրմաչացիք և վիճակայինք (այսինքն Առաջնորդարանը և իր աղդեցիկ համախոհները) կը յաղթին ալ մասամբ։ Պարագաները լաւ չեմ յիշեր, բայց իրողութիւնը այն է թէ կը յաջողին Յովհաննէս Հայր Սուրբը հեռացնել իր Սարէն և Ուխտէն։ Յայտնի է թէ հիմնադրին այդ կերպով հեռացումը Մանիչակի ուխտին սիրահարներուն եռանդը մեղմացուցած պէտք է ըլլայ։ Բայց բոլորովին չանչքարար Մանիչակ, և անկէց մինչեւ այսօր Աստուածածնի Ուխտերէցին, մեծ մասամբ Պարտիզակէն, ուխտաւորներ կը փութան ուխտի երթալ հոն, թէև առջի հրապոյրը չունի, և հրաշագործութեան վրայ ալ չի խօսուիր։ Ուխտէն աւելի Յովհաննէս Հայր Սուրբին վրայ կը կեդրոնանար բարեպաշտներուն եռանդը, զայն կը նկատէին իբր հրաշագործ մը, և սաղ ապացոյցը ա՛յն է թէ Հայր Սուրբին կապան բարեպաշտիկ հոգածութեամբ մը կը պահուէր Պարտիզակի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ, և յաճախ երկարատեւ տենդով վարակուած հիւանդներուն տուունէն կը խնդրուէր իրեւ ախտադարման։ Կապան հիւանդին վրայ կը ձգուէր։ Իմ պատանեկութեան օրերուն տակաւին գոյութիւն ունէր Հայր Սուրբին կապան, և անոր դարմանող յատկութեան հաւատը։ բայց հիմա չեմ դիտեր թէ ինչ եղաւ անիկա, պահուած է թէ ոչ, բայց կը յուսամ թէ պահուած է, միայն թերեւս առաջուան չափ շատ դիմում չըլլար անոր ախտաբուծութեան, քանի որ... բժիշկները շատցած են, և այս վերջիններուն միջոցաւ աւելցած ու հնարուած հիւանդութիւններուն դէմ բնականաբար չի զօրեր մեր Հայր Սուրբին կապան։

Բայց այս յիշատակներուն վրայ աւելի ճշմարիտը և աւելի լեցունը գիտեն Մկրեան և Մխալեան Տէր Հայրերը, և այս պատճառաւ վերը ըսի թէ անոնք թերեւս այս Ուխտէրէցին անդրադառնան Մանիչակի հին օրերուն, Յովհաննէս Հայր Սուրբին, անոր կենսաբերական ուղեւորութեան, անոր կապային, պատկերին և հրաշագործի համբաւին, որոնց առթիւ շատ բան կրնան պրպտել և որոճալ իրենց յիշողութեամբ։

Զարմանալի եւմտական վարչութիւն մը ունէր այն ատեն Սրմաչ։ Տարին անգամ մը մեծ դաւառին ջուրերը կը հաւաքուէին Զարխափանին ոտքը, հաստիներուն կշիռքը ընելու համար, արծաթէ ու ոսկիէ նուէրները չափելու,... երբեմն ալ աղէկները իրենց վար դնելու համար։ Անոնք էին գլխաւորաբար որ խնդիր հանեցին Մանիչակ և Զարխափան երկու Աստուածածիններուն միջև, օրուան Առաջնորդին ազդեցութիւնը իրենց ի նպաստ գործածելու համար իրենց թաղային անհամաձայնութիւններուն մէջ։ Յովհաննէս, վայրկեան մը կանգ առաւ հրահանգին սպասելով տիրուհիին, որ դժգոհ ձայնով մը։

—Բօլն է, այնպէս չէ՞, ճամբու դի՛ր, ըսաւ. տիրուհին տունը չէ, ըսէ. ճամբու դիր որիկան. հիմա ժամ մըն ալ անոր բերնին հոտը մտիկ ընելու է։

Սպասուհին կրկնեց Էլէնի խօսքերը Բօլի, որ ձայնին ատիճանը բարձրացնելով,

—Բա՛ց դուռը կարեւոր ըսելիք ունիմ, գոչեց. ես գիտեմ, տիրուհիդ հիմա տուն մտաւ. աս դուռ չբանալն ալ նո՞ր ելաւ, Աստուած վկայ, հիմա խաղք խայտառակ կ'ընեմ ձեզի փողոցին մէջ։

Էլէնի թէեւ կաղած, գրգռուած, սակայն չկրնալով ընդդիմանալ ապահովագրողին սպառնալիքներուն, սպասուհին դուռը բանալու ղրկեց ու ինք նամակին հետքը ծածկելու համար Բօլէն, թուղթն ու կաղամբը վերցուց սեղանին վրայէն ու անցաւ բազմոցի մը վրայ ինկաւ։ Ցուզումը, գրգռումն ու յուսահատութիւնը աննկարագրելի էին. առաջին անգամ հիւրանոցին մէջ Ամէլին տեսած պահուն, արգահատած էր անոր ընտանեզուրկ կացութեան վրայ ու ներքին իղձով մը մտադրած էր կատարեալ անձնուիրութեամբ ծառայել ու օգտակար ըլլալ նախկին սառնութեան, վայրկեան մը կանգ առաւ հրահանգին սպասելով տիրուհիին, որ դժգոհ ձայնով մը.

—Բօլն է, այնպէս չէ՞, ճամբու դի՛ր, ըսաւ. տիրուհին տունը չէ, ըսէ. ճամբու դիր որիկան. հիմա ժամ մըն ալ անոր բերնին հոտը մտիկ ընելու է։

Սպասուհին կրկնեց Էլէնի խօսքերը Բօլի, որ ձայնին ատիճանը բարձրացնելով,

—Բա՛ց դուռը կարեւոր ըսելիք ունիմ, գոչեց. ես գիտեմ, տիրուհիդ հիմա տուն մտաւ. աս դուռ չբանալն ալ նո՞ր ելաւ, Աստուած վկայ, հիմա խաղք խայտառակ կ'ընեմ ձեզի փողոցին մէջ։

Էլէնի թէեւ կաղած, գրգռուած, սակայն չկրնալով ընդդիմանալ ապահովագրողին սպառնալիքներուն, սպասուհին դուռը բանալու ղրկեց ու ինք նամակին հետքը ծածկելու համար Բօլէն, թուղթն ու կաղամբը վերցուց սեղանին վրայէն ու անցաւ բազմոցի մը վրայ ինկաւ։ Ցուզումը, գրգռումն ու յուսահատութիւնը աննկարագրելի էին. առաջին անգամ հիւրանոցին մէջ Ամէլին տեսած պահուն, արգահատած էր անոր ընտանեզուրկ կացութեան վրայ ու ներքին իղձով մը մտադրած էր կատարեալ անձնուիրութեամբ ծառայել ու օգտակար ըլլալ նախկին սառնութեան, որուն մօր հացը կերած էր. այս զգացումով՝ միջնորդած էր Հրաչեայի մօտ, Ամէլին ներկայացուցած էր անոր, ինք պատճառ եղած էր որ մատակարարը հեռանայ գրիորդին քովէն ու զայն Հրաչեայի ընկերակցութեամբ դերձակատուն մը փոխադրած էր։ Ասոնց ամէնքը կատարած էր դաստիարակուհին կատարեալ անձնուիրութեամբ ու միմիայն Ամէլիի օգտակար ըլլալու բարի տենչով։ Պատշաճութիւնը յարգելով՝ երկու երեք օր համբերելէ ետք դերձակատուն այցելած էր Ամէլին տեսնելու, ուր չէր գտած զայն և տիկին Ադամեան խիստ պաղ ընդունելութիւն մը ըրած էր իրեն։ Էլէնի իր անձնազոհութեան փոխարէն տեսած այս ցուրտ վարմունքէն վերջին ծայր զգածուած էր թէեւ, սակայն տիկին Ադամեանի կոշտութեան վերագրած էր զայն ու մէկ քանի օր ետք կրկին այցելած էր Ամէլիի որ նուարդի ու Վարդանոյշի մտերմական ամէն ցոյց չռայլելու զբաղած, ոչ այնքան սիրալիր վերաբերում մը ունեցած էր իրեն հանդէպ։

Այս պարագան բռնկուցուցած էր Էլէնին որ արժանապատուութիւնը վիրաւորուած տեսնելով՝ կարճ կապած էր այցելութիւնը ու վրէժխնդրական բուռն ոգիով լեցուած, մեկնած էր դերձակատունէն։ Ամէլին, այն յուսահատ ու անօգնական աղջիկը որ իր շնորհիւ միայն ճանչցաւ Հրաչեան, Պարգեւեանները ու Ադամեանները և իր անձնուէր ջանքերուն արդիւնքովը միայն կրցաւ փրկուիլ անտանելի նախատինքէ մը, հիմա լքէ՛ր զինք, երկրորդական այցելուի մը դերը տա՛ր իրեն. այնպէս մտերմութիւն ցոյց տա՛ր դեռ հազիւ ճանչցած երկու օրիորդներուն, նախատինքի այս ատիճանին չէր կրնար հանդուրժել մեծ սիրտ Էլէնին որ հակառակ իր ապրած անմաքուր մթնոլորտին, ընտանեկան կեանքէն դուրս՝ մեծ չափով արժանապատուութիւն կը կրէր և չկրնալով մարսել Ամէլիի այս նախատինքը՝ բարկացած, զայրացած, գըրգռուած վիճակի մէջ մինչեւ իրիկուն սկսուցած էր աջ ու ձախ ու մտքին մէջ վրէժխնդրական ծրագիր մը կազմած, դարձած էր տուն, կրակ ու բոց կրած։

Բօլ Էլէնէն ոչ նուազ գրգռուած՝ արագ քայլափոխերով վեր բարձրացաւ սանդուխներէն ու կատաղի մռնչիւնով մը տանտիրուհիին վրայ յարձակելով։

—Աս դուռ չբանալն ալ նո՞ր ելաւ, գոչեց, կ'ուզէիք որ խայտառակութիւն հանէի փողոցին մէջ։

—Պարապ խօսք մտիկ ընելու ժամանակ չունիմ Բօ՛լ, ըսաւ Էլէնի բնաւ գիրքը չփոխելով, ամբողջ ջիղերս ոտքի վրայ ելած են, մարդ կը փնտռեմ կոր հետը կռուելու համար, ի՞նչ որ պիտի ըսես, ըսէ՛ գնա՛։

—Իրաւունք ունի Տիկին կոմուհին, պատասխանեց Բօլ ծաղրածութեամբ խնարհելով, եթէ դրամ կայ գրպանս ձգեմ երթամ և կամ եթէ շահաւէտ գործ մը կայ, տեղեկութիւն տամ ու երթամ, որպէս զի Տիկինը իմ շնորհիւս ամէն էնթրիք դարձնէ, գրպանները լեցնէ ու անկէ ետք ալ վրաս խնդայ, գէշ առուտուր չէ չիտակը։

Տանտիրուհին այս անիմաստ խօսքերուն փոխանակ պատասխանելու, զայրացած բարկութեամբ մը գլուխը աջ ու ձախ շարժեց ու խոր հառաչով մը,

—Բայց դուն խօսք չես հասկնար կոր, մոլտաց, հիմա անանկ պիտի ընես որ տակն ու վրայ դարձնեմ ամէն բան ու անգամ մըն ալ իրարու երես չնայինք։

—Մի՛ աճապարէք, գոչեց Բօլ, ատ հաճելի պարտականութիւնը ինձ վիճակուած է. ես պիտի ընեմ ատ տակնուվրայութիւնը եթէ քիչ մըն ալ շարունակէք ձեր այս կեղծ զայրոյթներն ու զիս մտիկ չընելու ձեւերը։

(Շարունակելի)

ՎԵՆԵՏԿՈՑ ՄԷՋ

Ս. ՄԱՐԿՈՍԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ, ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ ԵՒ ՏՈՒԺԵՐՈՒՆ ՊԱԼԱՏԸ

Վենետի՛կ. ահաւասիկ այն մոգական անունը, որոյ իւրաքանչիւր սիրող սիրտ մը չի կրնար անտարբեր մնալ։ Ահա այն քաղաքը, որուն զլացած է Բնութիւնը Բորֆուի և Թրիէսթէի չռայլած բարիքներուն մինչեւ լեռային մէկ բաժինը, չոր հող մը իսկ, ընդհակառակը տալով անոր քայքայիչ տարբ մը, ջուրը։ Ամբողջական սեղծագործում մըն է այն, չինուած ոչընչէ և ոչընչի վրայ։ Եւ արուեստը, պերճանքէն բաղած անոր քարերուն վերեւ, ունի այս անկապուտ պարծանքը՝ թէ այս ամէնը իրն է լոկ։ Ցաղթեց նա բնութեան և գերազանցեց քան զայն։ Ուրախութեան սարսուռ մը կը զգամ և սիրտս կը բաբախէ, երբ կը մտնեմ հոն ուստի հեռի չի երեք երկար տարիներէ հետէ։ Այդ անձրեւին, երեկոյեան այդ աղօտ վերջալուսին մէջ իսկ ո՞րքան հրապուրիչ է այն։ Անձրեւոցիս ներքեւ կանգնած՝ կը նայիմ շուրջս և կը հարցնեմ ես ինձ. Ստուգիւ Վենետի՞կն է այս։ Բայց ինչպէս աւելի գեղեցիկ է այժմ քան երբ Մոզի զայն. արդեօք փոխուե՞ր է։ Սակայն ո՛չ. հոն է, ջրանցքն հակառակ կողմը, Ս. Միքէլեանի բոլորշի տաճարը՝ եռանկիւնի սիւնազարդ ճակատովն ու սեւ գմբեթովը. հոն է երկաթեայ կամուրջը, հոն են գոյն պալատները, ամէն բան հոն է իր մշտնջենաւոր սիրուն կարգով։ Կ'անցնի առջեւէս Վենեսիկցի սատրին դասակարգը, արք գեղեցիկ հագուստներով, կանայք՝ եռանկիւնի երկար թիկնոցներու մէջ։ Եւ ամէնքը կը շաղակրատեն Վենետիկեան խեցբեկ բարբառով, չմոռնալով խառնել իրենց խօսակցութեան մէջ երկրին հոչակաւոր մակկարոնին (գըդտաճ)։ Կը խորտիմ, կը կշտամ, և — չեմ գիտեր ինչո՛ւ — այդ դէմքերն ու լեզուն Իտալիոյ մէջ ամենէն համակրելին կը գտնեմ։

27 Mars

Տակաւին ուրիշ ոչ մէկ տեղ չտեսած՝ կը դիմեմ ուղղակի Ս. Մարկոսի հրապարակը, թաղուելով կոնտոլին ախորժ հեշտութեան մէջ՝ յորում մարդ ամէն բան կը մոռնայ, և անցնելով Մեծ Զրանցէն՝ որ աշխարհիս ամենէն գեղեցիկ պողոտան է։ Հոս իրականութենէ դուրս կ'ելնես, կ'երազե՛ս։ Վենետկոյ դաներն ու պատրիկները հոս բերած թափած են իրենց ամբողջ հարստութիւնը, չարելով Երկուստեք հրաշալի պալատաց զոյգ մը շղթայ, որոնց մէջ մէկ ժամ կը վազէ նաւակը։ Նման բառը գոյութիւն չունի այս տեղ. չես գտներ երկու չէնք որ իրարու հաւասարին. պատուհան մը, դուռ մը, սիւն մը, պատշգամ մը՝ ձեւով կամ դիրքով անհրաժեշտ պէտք է դառնէ մէկը միւսէն։ Առաւելապէս սիրուած գաթիայի ճարտարապետութեան մէջ կը խառնուի լոնգոբարդացին, դորիական, բիւզանդականը և յաճախ վերածնութեան դարը։ Աւելին կայ։ սակաւ տուն կը գտնես՝ որոյ ամբողջութեան վրայ պահուած ըլլայ միևնոյն ոճը։ Սրանկիւն դրան մը վերեւ կը տեսնես կիսաբոլոր պատուհաններ, և երբեմն ասոր հակառակը։ կիսաբոլոր պատուհանաց շարքի մը ներքեւ ուրիշ մը սրանկիւններու կամ քառակուսեաց։ մերթ նոյն կարգին վրայ երկու տեսակէն եւս։ Ահա ճակատ մը՝ որուն վրայ մինչեւ չորս կամ հինգ ձեւով պատուհաններ կան։ ասոնցմէ զոյգ մը աւելի մօտ են իրարու և ցած։ ուրիշ զոյգ մը նոյն կարգին մէջ՝ տարբեր ձեւով և աւելի բարձր ու անջատ։ երկու պատշգամներ իրարու կամ մէկ կարգի վրայ՝ տարբեր օճերով։ Մարդ կը շփոթի ու կը յուսահատի՝ եթէ փորձէ այդ բոլոր զանազանութիւնները թուել։ Եւ բուն իսկ այս անկանոնութեան, այս սանձարձակ ճաշակին մէջ է Վենետկոյ յաղթահարիչ գեղեցկութիւնը։ ու կը ստիպուիս խորհելու՝ թէ ինչպէս կրնան գեղեցիկ համարուիլ եւրոպական ուրիշ քաղաքներ՝ որոնք Վենետկոյ չեն նմանիր։

Եւ ճակատագրական կանոնով մը ամէն ինչ թուխ է հոդ և թուխ պէտք է մնայ. նոր չէնք չի կրնար չինուիլ։ ինչ որ ծիծաղելի պիտի ըլլար այդ հինաւուրց քաղաքին մէջ՝ որ գլուխին թանգարան մըն է հնութեանց։ միակն աշխարհիս մէջ որ ըլլայ հին և միանգամայն նոր։ կը չինեմ, չորս տարի առաջ աւստրիացի պանդոկապետ մը ուզեց նոր թեւ մը չինել Մեծ Զրանցին վրայ։ բոլոր քաղաքը բողոքոյ ձայն բարձրացուց։ Աւստրիացին ամէն ճիգ թափեց յաջողելու։ Վերջապէս փակեց պանդոկին ճակատը։ և երբ օր մը բացաւ կրկին, տեսանք չէնք մը՝ որուն վրայ մէկ սարդոյ մէջ տասը դար անցած էր։ նոր մարմարներ գորշ գոյն մը առած էին, և ազնուապետական զինանշանք ցոյց կու տային իրենց յաղթանդամ գծերը։ Քաղաքը սքանչացաւ ջրանցին այս նորահրաշ գոհարին վրայ։ Այսօր անցնելուս կ'ողջունեմ զայն։

Բիչ յետոյ կը մտնեմ Ս. Մարկոսի հրապարակը, որ բովանդակ աշխարհիս — գուցէ և միւսին — մէջ ամենէն չքնաղն է։ Իսկզբան արձանի մը անշարժութեամբ կանգնած կը դիտեմ. ապա շրջանը կ'ընեմ անոր։ մէն մի քայլիս կանգ առնելով ու զննելով ճարտարապետի մը խստապահանջ աչքով։ և հրաշալի տաճարին, դքսական և արքունի ապարանից, ժամացուցի աշտարակին ու գործակալատանց այդ քառակուսի ներդաշնակ ամբողջութեան

(Շարունակութիւնը կարդալ Գ. երես)

«ՄԱՆԶՈՒՄԷ»Ի ԹՈՐԹՈՆԸ 153

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՈՍԿԻՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՒՆ

Վ Ր Ա Ց

ԶԷՊ

ՏԵՂԱԿԱՆ-ԸՆՏԱՆԵԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գ.

Սպասուհին արագ քայլերով դէպի վեր փութաց, ուր Էլէնի կատաղութեան ծայր աստիճանին հասած՝ կեցած տեղը ինքզինքը կ'ուաէր, վրան յարձակելու և բզբտելու համար մարդ փնտռելով դիմացը։ Երբեմնի դաստիարակուհին՝ վարած աղմկայոյզ կեանքին բերմունքով կատարելապէս ջղային դարձած էր ու ամէնէն աննշան խնդիրէ մը իսկ կը գրգռուէր, կը կատղէր ու կը փրփար։ Այն գիշեր մանաւանդ բոլորովին մոլեգնած երեւոյթ մը ունէր և սեւ խարամանկ աչքերը կրակ ու բոց կը ժայթքէին։ Սպասուհին կաթ թափած կատուի նման դրան առջեւ կեցաւ առանց ներս մտնել համարձակելու։

—Ի՞նչ փայտի պէս կեցեր ես այդտեղ, գոչեց Էլէնի, գիւերազգեստը չբերե՞ս։

Սպասուհին անմիջապէս գիշերազգեստը բերաւ և սկսաւ հանուցնել տիրուհին որ կատաղի վագրի նման չարունակ ակռաները կը կճրտցնէր առանց բերանը բանալու։ Գիշերազգեստը հագուցեալ ետք թուղթ գրիչ բերել տուաւ ու անչուք սեղանի մը առջեւ նստաւ նամակ մը գրելու պատրաստուելով. հազիւ նամակին վերնագիրը գրած էր, դրան զանգակը հնչեց.

—Պատուհանէն հարցուր տեսնանք ո՞վ է. բաւ դատարակուհին, գրութիւնը ընդհատելով, ո՞վ որ ալ ըլլայ ճամբու դիր. աս գիշեր մարդ ընդունելու ժամանակ չունիմ։

Սպասուհին թէև գիտէր այցելուն Բօլը ըլլալը, սակայն երեւոյթները փրկելու համար անգիտանալ կեղծելով, զգուշութեամբ մը ապակին վեր առաւ ու ցած ձայնով,

—Մի՛ է, ան, հարցուց։

—Ես եմ, բա՛ց, պատասխանեց սպասիսպագրողը, ընտանի չեչտով մը, երկու խօսք ունիմ տիրուհիդ։

Սպասուհին փախանակ պատասխանելու, վայրկեան մը կանգ առաւ հրահանգին սպասելով տիրուհիին, որ դժգոհ ձայնով մը.

—Բօլն է, այնպէս չէ՞, ճամբու դի՛ր, ըսաւ. տիրուհին տունը չէ, ըսէ. ճամբու դիր որիկան. հիմա ժամ մըն ալ անոր բերնին հոտը մտիկ ընելու է։

Սպասուհին կրկնեց Էլէնի խօսքերը Բօլի, որ ձայնին ատիճանը բարձրացնելով,

—Բա՛ց դուռը կարեւոր ըսելիք ունիմ, գոչեց. ես գիտեմ, տիրուհիդ հիմա տուն մտաւ. աս դուռ չբանալն ալ նո՞ր ելաւ, Աստուած վկայ, հիմա խաղք խայտառակ կ'ընեմ ձեզի փողոցին մէջ։

Էլէնի թէեւ կաղած, գրգռուած, սակայն չկրնալով ընդդիմանալ ապահովագրողին սպառնալիքներուն, սպասուհին դուռը բանալու ղրկեց ու ինք նամակին հետքը ծածկելու համար Բօլէն, թուղթն ու կաղամբը վերցուց սեղանին վրայէն ու անցաւ բազմոցի մը վրայ ինկաւ։ Ցուզումը, գրգռումն ու յուսահատութիւնը աննկարագրելի էին. առաջին անգամ հիւրանոցին մէջ Ամէլին տեսած պահուն, արգահատած էր անոր ընտանեզուրկ կացութեան վրայ ու ներքին իղձով մը մտադրած էր կատարեալ անձնուիրութեամբ ծառայել ու օգտակար ըլլալ նախկին սառնութեան, որուն մօր հացը կերած էր. այս զգացումով՝ միջնորդած էր Հրաչեայի մօտ, Ամէլին ներկայացուցած էր անոր, ինք պատճառ եղած էր որ մատակարարը հեռանայ գրիորդին քովէն ու զայն Հրաչեայի ընկերակցութեամբ դերձակատուն մը փոխադրած էր։ Ասոնց ամէնքը կատարած էր դաստիարակուհին կատարեալ անձնուիրութեամբ ու միմիայն Ամէլիի օգտակար ըլլալու բարի տենչով։ Պատշաճութիւնը յարգելով՝ երկու երեք օր համբերելէ ետք դերձակատուն այցելած էր Ամէլին տեսնելու, ուր չէր գտած զայն և տիկին Ադամեան խիստ պաղ ընդունելութիւն մը ըրած էր իրեն։ Էլէնի իր անձնազոհութեան փոխարէն տեսած այս ցուրտ վարմունքէն վերջին ծայր զգածուած էր թէեւ, սակայն տիկին Ադամեանի կոշտութեան վերագրած էր զայն ու մէկ քանի օր ետք կրկին այցելած էր Ամէլիի որ նուարդի ու Վարդանոյշի մտերմական ամէն ցոյց չռայլելու զբաղած, ոչ այնքան սիրալիր վերաբերում մը ունեցած էր իրեն հանդէպ։

Այս պարագան բռնկուցուցած էր Էլէնին որ արժանապատուութիւնը վիրաւորուած տեսնելով՝ կարճ կապած էր այցելութիւնը ու վրէժխնդրական բուռն ոգիով լեցուած, մեկնած էր դերձակատունէն։ Ամէլին, այն յուսահատ ու

ԱՐՏԱՔԻՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Սրանաարտ»ի եամբազրականեն

Անգլիոյ ծովային նախարարութիւնը պաշտօնական յայտարարութիւն մը հրատարակեց, բացայայտ ալլ յոյժ քաղաքավարական բառերով, ի մասին Ռուսիոյ Կամաւոր Նաւատորմին երկու շոգենաւերուն որոնց հետքը կորսուած է։ Ջարին կառավարութիւնը «խնդրած ըլլալով Ն. Վեհափառութեան՝ Իւուրարտ Թագաւորին կառավարութենէն, միջոցներ ձեռք առնել սաիպողական յանձնարարութիւն մը տանելու» այդ շոգենաւերուն, անմիջապէս հարկ եղած միջոցները ձեռք առնուեցան առանց ժամանակ կորսնցնելու։ Երկու յանցաւոր յածանաւերը (Սմօլենսք և Բեքերսպուրկ) խորհրդաւոր կերպով անյայտ եղած են միջոցին մէջ. բայց ուժգնութեամբ պիտի փնտռուին անոնք։ Հարաւ—Ափրիկեան ծովային կայանին Վերին Հրամատարը իսկոյն շոգեպէնդ ճամբայ ելաւ իր դրօշը պարզելով Քրեսենք յածանաւին վրայ, հետը ունենալով նաեւ երկու փոքր յածանաւեր։ Եթէ Ռուսական շոգենաւերը Հարաւային Ափրիկէի Արեւելեան Մովեզերքին վրայ տեղ մը կը գտնուին, այս անգլիական փոքր նաւախումբը պիտի կրնայ շուտով բռնել զիրենք։ Այսու հանդերձ կրնան բարեբաղդ շրջանը բրած ըլլալ. և այդ պատահականութեան դէմ ալ միջոցներ ձեռք առած ըլլալու համար, Լոնտոնէն հրաման ղրկուեցաւ Պարroզա և Բեքբրին մարտանաւերուն, որպէսզի խիստ խուզարկութիւն մը ընեն Սամբնսաուրէնէն սկսեալ մինչև Ուօլֆիլ ծովածոցը, և անկէց ալ ի հարկին երթալ հիւսիս մինչև Պէնքուէլա։ Հարաւային Ափրիկէի Անգլիական Նաւատորմին հրամատարը, որ Կանանչ Գլխուն կղզիներուն բացերը կը գտնուի, ան ալ խուզարկութեան կամ փնտռտուքին պիտի մասնակցի Ս. Ձօրճ և Գրիյլներք մարտանաւերով։ Ինչպէս ամէն մարդ գիտէ, ծովուն վրայ կորսուած նաւ մը գտնելը դժուար է։ Բայց կրնանք յուսալ թէ բոլոր այդ մարտանաւերուն միջոցաւ ձեռնարկուած փնտռտուք մը երկար պիտի չտեւէ։ Շատ օր և նոյն իսկ շատ ժամեր չանցած ռուս նաւապետները պիտի իմանան իրենց կառավարութեան որոշումը, և անգլիացի հրամատարները իրենց պիտի հաղորդեն թէ ի՞նչ է իրենց օրինաւոր պաշտօնը։ Այն ատեն պիտի վերջանայ Բրիտանական վաճառականութեան իրենց հացուցած նեղութիւնը։ Բայց «արդիւնաւ» վաճառականներու ընդհանուր խնդիրը ասով կարգադրուած չըլլար։ Կը յուսացուի թէ այս մասին ալ համաձայնութիւն մը պիտի չուշանայ։ Հակառակ Վարչապետ Մր. Պալֆուրի յայտարարութեան, որով ուզեց ապահովցնել Լոնտոնի Առեւտրական Սենեակին Պատուիրակութիւնը, տարակոյս չկայ թէ Ռուսիա տարբեր կերպով կը վարուի անգլիական և գերմանական նաւերուն դէմ։ Պատուիրակութիւնը իբրեւ օրինակ մէջ բերաւ անգլիական Կալիաս և գերմանական Աբապիա շոգենաւերուն դէմ Ռուսիոյ բռնած ընթացքը։ Վլատիվոսթոքէ կը ծանուցուի թէ յիշեալ գերմանական նաւը այդ նաւահանգիստը տարուելով, անմիջապէս Գրաւմանց Ատեանին առջեւ հանուեցաւ, և բեռան մէկ մասը, Ճաքոնի համար ուտելիք և երկաթուղիի իրերէն վար դրուելով, մնացեալին ձեռք չդարնուեցաւ։ Իսկ Կալիասի համար բոլորովին տարբեր անօրինութիւն եղաւ, այսինքն առանց դատաստանի վար դրուեցան անոր բեռցած ալիւրը և տախտակները։ Անգլիա ռուս հրամատարներուն այս ընթացքին վրայ գանգատելու շատ զօրաւոր պատճառներ ունի, և Մր. Պալֆուր պարտաւոր է իր իսկ յայտարարութիւններուն վրայ գոհացում պահանջել որոշ և պայծառ կերպով։

Արդարեւ անհաւատալի կը թուի որ ռուս կառավարութիւնը փափաքի դժուարութիւններու մէջ մտնել ոեւէ չէզոք Տէրութեան հետ այսպիսի խնդիրի մը համար։ Արդէն ահագին գործ ունի Մանչուրիոյ մէջ, չըսենք Շանկայի մէջ ալ, ուր Ճաքոնցիք դարձեալ բացորոշապէս յայտարարեցին որ, եթէ Ամօյս և Կրօմպոյոյ անմիջապէս զէնքնկէց չըլլան, թշնամական միջոցներ ձեռք պիտի առնին անոնց դէմ։ Բայց պատերազմիկներուն, ինչպէս նաև հանդիսատեսներուն մտածումները ճիշդ հիմա կեդրոնացած են Մանչուրիոյ Պատերազմին վրայ։ Գրեթէ նոր լուր չկայ Բորթ Արթուրէն, բայց բաւական բաներ կը լսենք Լիաօեանկի գործողութեանց մասին, թէեւ գլխաւորաբար ռուսական կողմէն։ Տեղեկագիրները՝ թէեւ շատ որոշ չեն, բաւական առատ են ընդհանուր գաղափար մը կազմելու համար երկա. հզոր Բանակներուն կացութեան վրայ, որոնք հիմա իրարու դէմ ելած են մահասարսուռ կռիւի մը մէջ Լիաօեանկի առջեւ և շուրջը։ (Տես Հեռագիրները։) 3-400,000 մարդ կայ հոն ռազմի կարգով։ Ակէց առաջ, երբ կարելի ըլլար 150,000 հոգի մէջտեղ բերել Վաթերլոյի պէս համեմատաբար փոքր ռազմավայրի մը մէջ, պատմութեան վճռական յաղթութիւններէն մին կը շահուէր կամ կը կորսուէր։ Բայց արդի ոճով բանակ մը ահագին միջոց մը կը բռնէ։ Այս իրողութիւնը մենք տեսանք Հարաւային Ափրիկէի մէջ, ուր ափ մը մարդիկ, մէկ կամ երկու վաշտ հեռեւակ, քանի մը ձիաւոր խումբերով, քանի մը մշն տեղ կրնային բռնել։ Մանչուրիոյ մէջ ալ հիմա այսպէս կը պատահի։ Զօրավար Քուրոքաթքինի Բանակը, որ 180,000 հոգի է առ նուազն, գրեթէ վաթսուն մղոն տարածութեան մը վրայ փռուած է, ալ կողմէն հանելով մինչեւ Լիաօեանկ և Անշանչանէն ալ մինչեւ Ենրինկ։ Ճաքոնցիք պարտաւոր են մէկիկ մէկիկ խզել կտրել այս կազմութիւնը, և ինչպէս մեր Զինուորական Թղթակիցը յայտարարեց, հիմակուան կացութիւնը —թէեւ աւելի ընդարձակ ատիճանով— կը նմանի Բիչմանտի առջեւ եղած կացութեան Ամերիկեան Քաղաքային Պատերազմին մէջ։ (Հարաւայինք և Հիւսիսայինք), երբ կրանթ կամաց կամաց ետ կը քշէր Լին իր ամրոցներէն այն կարգ մը արիւնհեղ կռիւներուն մէջ, որոնք հաւաքաբար ծանօթ են Ճակատամարտ Անապատի անունով։ Կրանթի ըսածին պէս, չախչախիչ կռիւներ էին, մուրճի հարուածներու պէս իրարու ետեւէ մղուած, հրացանով և սուինով, և երկուստէք կորուստները խիստ էին։ Բիչմանտի Մուսկոնին մէջ այցելուն կրնայ տեսնել գունաւոր պատկերներու ցանկ մը, որ ցոյց կուտայ այդ կռիւներուն մէջ զանազան ջոկատներու կրած կորուստները։ Զարմանքով կը կարդայ թէ ինչպէս մէկ զօրագունդը կորսընցուց իր մարդոց հարիւրին 75ը, ուրիշ մը 70ը, և այլն։ Բարեբաղդաբար սանկ բան տեսնուած չէ տակաւին Մանչուրիոյ մէջ։ Բայց կորուստները ծանր եղած են, նոյն իսկ նախնական գործողութիւններուն մէջ, և ա՛լ աւելի ծանր կրնան ըլլալ վախճանը չհասած։ Երկու կողմերն ալ ուրիշաբար կը կռուին, Ճաքոնցիք իրենց սովորական կատաղի սրտապնդութեամբ, Ռուսք ալ սլաւ գիւղացիին յատուկ անդորր յամառութեամբ։ Արդիւնքը դեռ անորոշ է։

Ճաքոնցիք ցարդ յաջողեցան երկու թեւերուն վրայ Ռուսերը ետ քշել իրենց յառաջացած դիրքերէն։ Անշանչանի մէջ Ռուսք յամառ ընդդիմութենէ մը վերջ ծանր պարտութեան մը ենթարկուեցան, և թէեւ բարեկարգութեամբ նահանջեցին, կ'ըսուի մեզի Բեռերպուրկէն, բայց թշնամին ձեռքը վեց թնդանօթ թողուցին։ Արեւելեան կողմն ալ Ճաքոնցիք լաւ գործ տեսան, Ռուսերը Անրինկէն դուրս քըշելով, և մթերք և ռազմամիւթ գրաւելով։ Վերջին երկու օրերուն կռիւին մէջ կորուստները 6,000 սպանեալ և վիրաւոր եղած են։ Զօրավար Սախարով խստօրէն մեղադրեալ էր ռուսական կողմէն 1,500 հոգի կորուստ՝ միմիայն Անշանչանի ճակատամարտին մէջ, և Ճաքոնցիք կրնան ա՛լ աւելի կորուստ ունենալ, քանի որ մտոր խրամներու վրայ յարձակողները իրենք էին։ Միւս կողմէ, պէտք է յիշել թէ այս նախնական յաջողութիւններով խնդիրը չլուծուիր։ Ճաքոնցիք դեռ շատ բաներ ունին ընելիք, կատարեալ յաղթութիւն մը ի գլուխ հանելէ առաջ։ Ցայտնի է թէ Քուրոքաթքին միտք չունի իր յառաջացեալ դիրքերը բռնելու, իր նրադիրին մէկ մասն է նահանջ մը, կամ գոնէ համախմբութիւն մը իր սեփական կեդրոնին վրայ։ Ամէն պարագայի մէջ իր նպատակն է բաց պահել Մուքտէն տանող ճամբան, և չփման մէջ ըլլալ իր խարիսխին և օգնական գունդերուն հետ։ Իր ամէնէն մեծ վտանգը Օքուէն է, այլ Քուրոքիէն, որ ձախակողմն է։ Այս վերջինը խիստ նեղեց Ռուսերը, և Թոքիոյէ հեռագրի մը նայելով ա՛լ աւելի կարեւոր գործ մը պիտի ընէ, (Ինչպէս ըրաւ արդէն, տես Հեռագիրները։) Եթէ Լիաօեանկի եռեւը երկաթուղիին դէմ գացած է, ռուսական կացութիւնը կրնայ վտանգաւոր ըլլալ, և Քուրոքաթքին այս պարագային պիտի փութայ իսկոյն ետ քաշուիլ, և իր յառաջացած դիրքերը թողուլ։ Եթէ առիթէն օգուտ չքաղէ և չփախչի Քուրոքաթքին, իր դիրքը աւելի գէշ պիտի ըլլայ քան Մաքմահոնի դիրքը Սեպտ.ի առաջին օրերուն, 34 տարի առաջ։ Բայց Թոքիոյի զրոյցը հաստատուած չէ, և հաւանական է թէ ռուս հրամատարը, թէեւ երեք կողմէն թշնամի գունդերու մէջտեղն է, իր վերջապահ ճակատը ապահով է, և կրնայ հիւսիս շարժիլ։ Ցեխոտ ճամբաներուն վիճակն երկու Բանակներուն ալ տնպատ է, բայց Ռուսք իրենց ծանր փոխադրութեամբ աւելի նեղուողները կը թուին։ Զօրավար Քուրոքաթքին ահագին քանակութեամբ մթերք դիզած է Լիաօեանկի մէջ, և ի՞նչպէս պիտի ընէ այս ամէնը ետ տանելու համար։ Իրեն դէմ ունի գործունեայ, հնարամիտ և շատ ուժիմ թշնամի մը, որ վտանգաւոր կերպով նեղ կացութեան մը մէջ դրած է զինքը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՊԱՏՄՈՒԿԱՆ ՄԵԾ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

ԼԻԱՕԵԱՆԿ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԸ

ԲՈՐԹ ԱՐԹՈՒՐԻ ՎԻՃԱԿԸ ՆՈՅՆ

(Վերջին թղթաբերով առնուած Եւրոպական թերթերէն։ Դեկտեմբեր պատմուած իրենց կանոնաւորութեամբ եւ ծարուցնակաբար։)

Լիաօեանկի ռուսական կեդրոնին մէջ գտնուող Թանի մասնաւոր Թղթակիցը, Ռէյմոն Ռըքուլի, Օգոստ. 30 թուով կը հեռագրէ.— Օգստ. 29 ի առաւօտուն ռուս վերջապահները պաշտպանեցին Լիաօեանկի հարաւային արեւելեան վերջին բլուրները։ Լիաօեանկի տուներուն տանիքներէն կը տեսնուէին ռումբերը և գունդերը։ 200,000 Ճաքոնցիք 700 թնդանօթներով պիտի յարձակին Լիաօեանկի ամբողջ ռուսական գիծին երկայնքը արեւելքէն և հարաւէն։ Դեռ անմիջական նշան մը չեմ տեսներ թէ ռուսք Լիաօեանկը պարպելու միտք ունենան։

Նոր լուրեր Լիաօեանկի ճակատամարտին վրայ։

Լոնտոնէ հեռագրուած, Օգոստ. 30 թուով.— Այսօր կանուխ, ժամը 5ին սկսաւ ճակատամարտը, որուն կ'սպասուէր, և որ Մանչուրիոյ պատերազմական գործողութիւնները պիտի վերջացնէր։ Թնդանօթաձգութիւնը կը լսուէր հարաւէն, և մասնաւորապէս հրետանիի ծանր կրակ մը սկսաւ հարաւային արեւելեան կողմէ, ուր ռուսք կը կարծէին թէ կը գտնուի ճաքոնական թնդանօթներուն գլխաւոր ոյժը։ Ամէն պարագայի մէջ այսօր Լիաօեանկի մէջ փորձով հասկցուեցաւ որ աւելի ուժգնութեամբ յարձակումը պիտի մղուի արեւելեան ճակատին վրայ, և արեւելեան կողմն է որ աւելի ծանր պիտի զգացուի ճաքոնցիներու ճնշումը։ Բազմաթիւ ճաքոնական գունդեր այսօր, առաւօտուն անցան Բօնսիքու գետէն, իրենց թնդանօթներուն պաշտպանութեան ներքև։ Ժամը 5էն մինչեւ 9 անընդհատ ռումբի կարկուտ մը տեղաց։ Հետուէն բացայայտ կը տեսնուէր խոշոր ռումբերուն ահագնադղրդիռ ձայնով պայթիլը լեռներուն ու բլուրներուն վրայ գտնուած տնտառներուն մէջ։ Ամբողջ տեսարանը դիտողին համար սոսկալի էր և ահաւոր։ Լիաօեանկէն բազմաթիւ ոչ-պատերազմիկներ մասնաւոր տեղեր բռնած էին՝ ապահով դիտելու համար այս անմոռանալի և արիւնռուշ տեսարանը։ Լոյսը ճեղքածին պէս ճաքոնցիք մանրակրկիտ կերպով խուզարկած ու քննած էին ամբողջ գետինները։ Բառակուսի մը կազմած՝ այնպէս կրակ կ'ընէին։ Ամբողջ չորս ժամ մարթիմթիքական ճշգրտութեամբ ալէն ու ձախէն կրակ կը տեղային ճաքոնցիք ռուսական ճակատին վրայ։ Այս սոսկալի թնդանօթաձգութեամբ ճաքոնցիք համախումբ յարձակում մը ըրին ռուսական դիրքերուն ճակատին դէմ։ Ժամը 10ին ճաքոնական հրետանիին կրակը քիչ մը թեթեւցաւ, բայց ճաքոնցիք միշտ դէպ առաջ կը քաշէին, և կը սպասուէր որ մինչեւ Դ. ի վիճակի պիտի ըլլային հետեւակային ընդհանուր յարձակումը մղելու և Լիաօեանկի տէր ըլլալու։ Ռուսք կատաղի ընդդիմութիւն մը թերութիւն չերին և կռուեցան անդրդուելի արիութեամբ։ Ռաւս Սպայակոյտը կը խորհի որ եթէ կարելի է, Լիաօեանկը երկրորդ Բորթ Արթուրի մը վերածեն, որովհետեւ բերդերը շատ են, և անուշդն ալ առատ։ Բայց ճաքոնցիք կ'ըսեն թէ քանի որ Անշանչանը իրենց ձեռքն է, Լիաօեանկի երկարատեւ պաշտպանութեան կարելիութիւնը կորսուած է, և հետեւաբար ընդդիմութիւնը անկարելի է։ Քուրոքաթքին պիտի չուզէ ինքզինքը փճացուցիչ յարձակման մը ենթարկել։ Երէկ հրետանիին կրակը առաւօտեան ժամը 6էն տեւեց մինչեւ իրիկուն, բայց Ռուսներուն մեծ վնաս չհասցուց։ Ճաքոնական թնդանօթաձիգները իրենց կրակը կեդրոնացուցին ամբողջ օրը ռուսական ճակատային գծին հարաւային դիրքերուն վրայ։ Ռուս զինուորականները հասկցան որ այս գործողութեան նպատակն էր բոլոր ռուսական մարտկոցները գործածել տալ և իրենց ամբողջ կացութիւնը պարզել տալ իրենց՝ Ճաքոնցիներուն։ Ճաքոնցիք անցեալ չարթուրեցէ ի վեր իրենց ուշադրութիւնը դարձուցած էին Լիաօեչեթալի վրայ։ Լիաօեանկի արեւմտեան կողմը, այ թեւէն Ռուսերը բռնելու համար։ Եւ իրաւ ալ Ճաքոնցիք իրենց թեւը խաղցուցին Շելիքի դէմ, նոյն կողմերը։ Եթէ յաջողին բանիլ այդ կէտը, Քուրոքաթքինի Մուքտէն նահանջելը անկարելի պիտի ըլլայ։ (Տես Հեռագիրները։) Այսօրուան (Օգս. 30) լուրը սա՛ է թէ ամբողջ ռուսական Բանակը 10 էն մինչեւ 20 քիլոմէթր ետ քաշած է իր գլխաւոր ուժերը, և Ճաքոնցիք ալ իսկոյն իրենց բոլոր ոյժը թափեցին ամբողջ ռուսական բանակը նեղը ձգելու համար։ Ակեղ կռիւներ կը տղուին այս ժամուս (Օգս. 30) ամբողջ ճակատներուն վրայ։ Հարաւային ճակատին վրայ շատ խիստ եղաւ Ռուսներուն կորուստը։ Իրաւ է որ նահանջը Ռուսք առաջին անգամ բարեկարգութեամբ կատարեցին, բայց վերջը անուսարապատով լեցուն փախուստի մը վերածուեցաւ, և մէկ անգամուն Ռուսք կորսնցուցին 3,000 հոգի սպաննուած, և վիրաւոր։ Ռուսք արիաբար կռուեցան, տարակոյս չկայ, իրենք զիրենք փրկելու համար, բայց խիստ էր ճաքոնական ճնշումը, և Ճաքոնցիք հարիւրները մէկտեղ կոտորեցին Ռուսները, և վերջապէս ռուսական դրօշին տէր եղան կորզելով զայն արիւնլուայ ձեռքերէ, բզիկ բզիկ եղած։ Որովհետեւ Ռուսք չէին ուզեր տալ։ Հռոմէն եկած հեռագրի մը նայելով վերջին կռիւներուն մէջ ռուսական կորուստները 10,000էն պակաս չեն եղած։ Մուքտէնէ հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ 18 կառաւումբ վիրաւոր կը կրեն չարունակ Մուքտէն։ Վիրաւորներէն մին կը պատմէ թէ Օգս. 27ին բազմաթիւ Ճաքոնական ռումբեր պայթեցան ճիշտ Քուրոքաթքինի մօտիկը, և իր հետեւորդ սպաներէն մէկ քանին ինկան, բարեբախտաբար Քուրոքաթքին անվնաս մնաց հրաչքով։ Ճաքոնցիք Անբինկի կռիւին մէջ 2,000 սպանեալ ունեցան։ Մերձակայ բլուրները կրակի գոտի մը մէջ էին։ Վիպօրկի զօրագունդը, որուն պետն է Վիլհէլմ կայսր, վերջին պահուն հրաման ստացաւ պատերազմին մասնակցելու։

*** Լոնտոնի ճաքոնական դեսպանատան քարտուղարը Օգս. 30ին յայտարարեց թէ Բորթ Արթուրի անկումը ա՛յն ատեն միայն պաշտօնապէս պիտի հռչակուի, երբ քաղաքը և բոլոր բերդերը Ճաքոնցիներուն ձեռքը իյնան, և քաղաքին շուրջ բոլոր կռիւները վերջանան։ Մինչեւ օր այս այսպէս չըլլայ, վերջին ծայր գաղտնի պիտի պահուին բոլոր բէպքերը։ Հարցուեցաւ իրեն թէ այդպիսի պաշտօնական յայտարարութեան մը ե՞րբ սպասելու է, քարտուղարը պատասխանեց.— «Հակառակ ռուսական ամէն ջանքերուն վախճանը շատ մօտ է։ Օրերու պարզ խնդիր մըն է միայն։»

*** Զարը երկու Մեծ Դուքսերու ընկերացութեամբ Նովգէրքասք գնաց և աչքէ անցուց Տօնի Հաղթ Բանակին չորրորդ զօրաբաժինը, որ Մ. Արեւելք պիտի մտնի։ Ն. Վեհափառութիւն ողջերթ մաղթեց զօրքերուն, և իր օրհնութիւնը տուաւ անոնց։

*** Բորթ Արթուրի հրամատարներէն զօրավար Ֆոք իր մօրը գրած մէկ նամակին մէջ կ'ըսէ թէ Բորթ Արթուր երբ՝ անձնատուր պիտի չըլլայ։

*** Ռուս նաւային սպայ մը Մոսքվսի Վիսոմոսքիի մէջ գրելով, կը քննադատէ ռուս նաւատորմին ընթացքը վերջին կռիւներուն մէջ։ Ժամանակն է որ, կ'ըսէ ռուս քննադատը, Ռուսերը մէկ կողմ ձգեն ճաքոնցի թշնամին արհամարհելու իրենց աւանդական սովորութիւնը, և պէտք չէ ըսեն.— «Ան ո՞վ է։» Թնդանօթներ կորսնցուցինք, պաշտպանեալ դիրքեր կորսնցուցինք, մարդ ու նաւ կորսնցուցինք։ բայց ռուս ժողովուրդը անտարբերութեամբ ըսաւ.— «Ասկէց ի՞նչ կ'ելնէ։» Քննադատը մէջ կը բերէ Սուվարովի խօսքերը։—«Այսօր դժբախտութիւն մը, վաղը դժբախտութիւն մը։ Եթէ Աստուած օգնութեան չհասնի մեզի, այսօր կամ վաղը պիտի խեղդուինք մեր անձեռնհասութիւնը։»

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ.— Նայէ Ֆրայէ Բրեսսէ կը ծանուցանէ թէ Ռուսիոյ բոլոր կրթական շրջանակներուն Տնօրէնները ի մօտոյ Խորհուրդ մը պիտի գումարեն նախագահութեամբ կրթական նախարար Մ. Կլասովի, խորհրդակցելու համար համալսարանին և արհեստական կրթութեան ծառայող հաստատութիւններու նոր ուղղութիւն մը տալու խնդրոյն վրայ։

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԱՒՍՏՐԻԱ.—Նայէ Ֆրայէ Բրեսսէ դարձեալ իր վերջին թերթին մէջ կը ծանուցանէ թէ Աւստրիոյ և Իտալիոյ կառավարութեանց մէջ զանազան խնդիրներ ծագած են, որոնք անհամաձայնութիւն առաջ բերած են երկու դաշինքներուն մէջ։ Այս խնդիրները մեծ մասամբ ծագում առած են կնքուելիք աւեւտրական պայմանագրութենէն և սահմանակցական ներքին վիճակէ մը։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ԲՈՐԹՍԿԱ ԵՒ ՔԱՔՈՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԱՀԵՂ, ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ

ԼԻԱՕԵԱՆԿ ԿԸ ԳՐԱՒՈՒԻ

25,000 ՀՈԳԻԻ ԿՈՐՈՒՍՏ

ՃԱՔՈՆՑԻՔ Դ'ԱՌՆԵՆ 51 ԹՆԴԱՆՕԹ ԵՒ 40,000 ՀՐԱՑԱՆ

ՍԹԱՔԷԼՊԷՐԿ ԵՒ ՄԱՐՁՕՎՍԿԻ ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐԸ ՎԻՐԱՒՈՐ

ԼԻԱՕԵԱՆԿ, 1 սեպտեմբեր.— Ռիւթէր կը ծանուցանէ թէ օգոստոս 30ին, իրիկուան ժամը 7ին, Ճաքոնցիք վերջին յարձակումի մը ձեռնարկեցին Ցէնկ-Հուանկ-Զէնկի ճամբուն վրայ։ Ամբողջ գիշերը անկանոն հրացանաձգութիւն կատարուեցաւ։ Հետեւեալ օրը ճակատամարտը վերսկսաւ։ Նոյն իրիկունը Ռուսերը յառաջացան երկաթուղիին երկայնքը՝ հարաւային ուղղութեամբ։

ԹՈՔԻՕ.— Ռիւթէր կ'ըսէ.— Այս առտու ճակատամարտը կը չարունակուէր Լիաօեանկի շուրջը։ Դեռ Թոքիոյի մէջ արդիւնքը յայտնի չէ։ Երէկ գիշեր, ուշ ատեն, պատերազմի դաշտէն առնուած հեռագիրները կը ծանուցանեն թէ երկու պատերազմիկներէն և ոչ մէկ կողմը կարեւոր արդիւնք մը ձեռք բերած է։

—Ռիւթէրի մէկ երկրորդ հեռագիրը կը ծանուցանէ հետեւեալը.—Ճաքոնական ձախ թեւը իր դիրքերը վերադարձաւ։ Լիաօեանկի հարաւային կողմը գտնուող Ռուսերը կէսօրէն ետքը սկսան նահանջել։ Ճաքոնցիք կը հալածեն զանոնք։

—Ռիւթէրի վերջին մէկ հեռագիրը կ'ըսէ.— Ճաքոնցիք երէկ գրաւեցին Լիաօեանկը։ Ռուսերը բազմաթիւ օգնական զինուորներ ստացեր են։

ՄՈՒԿՏԷՆ.—Ռիւթէր կ'իմանայ թէ 10,000 Ճաքոնցիք հիւսիսային արեւելքէն Մուքտէնի վրայ կը քալեն։

ԲԵԹԵՐՍԳՈՒՐԿ. — Սախարով զօրավարը հետեւեալը կը հեռագրէ Ռուս Ընդհ. Սպայակոյտին. — «Օգոստոս 31ին ճակատամարտը կատաղի եղաւ և կէս գիշերին աւարտեցաւ բոլորովին Ռուսերուն ի նպաստ։ Մեր բոլոր յառաջացեալ դիրքերը պահեցինք։ Թշնամին կորուստը խիստ շատ ըլլալու է։ Մեր կորուստն ալ ահագին է։ Վիրաւորուեցան ի մէջ այլոց Մարզովսքի զօրավարը, որ հակառակ իր վէրքերուն, զինուորներուն գլուխը մնաց։ Նաեւ Սթաքէլպէրկ զօրավարը»։ (Զօր. Սախարով հետեւեալը կ'աւելցնէ իր երէկուան տեղեկագրին վրայ. — Իրիկուան ժամը 9ին աւարտեցաւ ճակատամարտը։ Ռուսերուն կորուստը 3000 ըլլալու է՝ դարմանուած վիրաւորներու թիւէն դատելով)։

— Մուքտէնէն օգոստոս 31 թուականով հետեւեալը կը հեռագրեն ռուս գործակալութիւն. — Առջի գիշեր կառախումբ մը, ուր կը գտնուէին Լիաօեանկի առջեւ օգոստոս 30ին կատարուած ճակատամարտին ատեն գերի ինկած 200է աւելի Ճաքոնցիներ, Մուքտէնէ անցան հիւսիս երթալով։ Ուրիշ կառախումբ մըն ալ կը սպասուի՝ նոյնպէս Ճաքոնական գերիներով։

ԼՈՆՏՈՆ. — Լիաօեանկի և Մուքտէնի միջև Ռուսաց հաղորդակցութիւնները խզուեցան։ 10,000 Ճաքոնցիք որոնք հարաւային արեւելքէն կուգան, Մուքտէնի վրայ կը քալեն։

ԲԵԹԵՐՍԳՈՒՐԿ. — Զօր. Սթէօսէլ կը հեռագրէ թէ օգոստոս 23էն ի վեր Ճաքոնցիներուն բոլոր յարձակումները ետ մղած է։

ԼՈՆՏՈՆ. — Քուրոքիի բանակը Թայցեհօ գետէն անցաւ։

— Լիաօեանկի մէջ Ռուսերուն կորուստը ցարդ 15,000 կը հաշուուի։ Ճաքոնցիք գրաւեցին 81 թնդանօթ, 40,000 հրացան և 200 սայլ։ Ճաքոնցիներուն կորուստն է 12000 մեռեալ։ Նաեւ 12 թնդանօթ կորսնցուցին։

— Ռիւթէր կը ծանուցանէ թէ զօր. Քուրոքի չընդապատեր է զօր. Քուրոքաթքինի հիւսիսային, կեդրոնական և աջ թեւի դիրքերը։ Ռուսերը արագ կը նահանջեն՝ Քուրոքիի և Նօձքի բանակներէն հալածուելով։

— Շանկայէն ու Թոքիոյէն առնուած հեռագիրներ կը ծանուցանեն թէ Ճաքոնցիք գրաւեցին Լիաօեանկը։

ԲԱՐԻԶԻ ՊՕՐՍԱՆ

BOURSE DE PARIS

2 Սեպտ. 1904

Ֆրանս. 3% Français)	98	55
Բէյժի (Tab. Turcs)	385	—
Օսմ. Միացեալ (R. Nv. Unif.)	87	45
Երկաթուղի (Lots Turcs)	122	—
Պանգ Օթթ. (Banque Ott.)	569	—
Թրանսվալ (Transvaal)	97	—

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԷՆ

Ս. ՊԱՏՐԻԱՐՔ Հայրը երէկ Ազգ. Հիւանդանոց երթալով հաստատութեան բոլոր յարկերը զատ զատ այցելեց Տնօրէն Ցակոբ էֆ. Համամճեանի հետ, և տիրող կարգապահութեան և մաքրութեան համար իր գոհունակութիւնը յայտնեց։ Ն. Սրբազնութիւն յետոյ այցելեց Որբանոցը և շաքար բաժնել տուաւ բոլոր որբերուն։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ որ գարնանային արձակուրդի առթիւ դադրեցուցած էր իր նիստերը, վերսկսաւ գումարել երէկ ըստ առաջնոյն Զալաթիոյ Խորհրդարանին մէջ։

1. Սրբազան Պատրիարք Հայրը Խորհրդոյ ղրկած էր ի բացատրութիւն, ատենապետ Տ.ոքթ. Թորգոմեան էֆ.ի մատուցած հրաժարականը։ Խորհուրդը նկատողութեան առաւ զայն և որոշեց իր դիտողութիւններովը վերադարձնել զայն Նորին Սրբազնութեան։

2. Խորհրդոյ Դիւանին կողմէ լրագրաց մէջ տեղի ունեցած ծանուցման վրայ ուսուցիչք և ուսուցչուհիք ոմանք ներկայացած ըլլալով, Խորհուրդը հետեւեալ ընտրութիւնները ըրաւ մէկ քանի վարժարաններու համար՝ Պատրիարքարանէ խնդրուած կրթական պաշտօնէից նկատմամբ։ Ֆիլիպէի ազգ. վարժարանին մանկապարտէզի վարիչի պաշտօնին յարմար դատեց Օր. Զապէլ Զաքարեանը։ Շուշլայի ազգ. վարժարանին դասատարակ ուսուցչութեան՝ Վահան էֆ. Թէրզեան, ինչպէս նաեւ օգնական ուսուցչութեան և երաժշտութեան համար՝ Հրաչեայ էֆ. Նալբանդեան։ Աֆիոն Գարահիսարի վարժարանին ուսուցչութեան և տեսչութեան համար՝ Ահարոն էֆ. Ազիկեանը։ Գալով մնացեալ վարժարաններու համար խնդրուած պաշտօնէից, Խորհուրդը յարմար ընտրութիւններ չի կրնալով կատարել, որոշեց կատարած ընտրութիւնները ներկայացնել Ս. Պատրիարք Հօր, ի պարտ ու պատշաճ տնօրինութիւն։

3. Տոքթ. Եդ. էֆ. Մասիս իր հանգուցեալ հօր մահուան առթիւ ուղղուած ցաւակցական գրին ի պատասխան, գրով մը իր և ընտանեացը շնորհակալութիւնները կը յայտնէր, Խորհուրդը կարդաց նամակը և հաճութեամբ արձանագրեց զայն։

4. Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր հրահանգին համաձայն, որոշուած ըլլալով մայրաքաղաքիս վարժարանաց չրջանաւարտ աշակերտներուն վկայականաց բաշխման հանդէսը կատարել յառաջիկայ սեպտեմբեր ամսոյ սկիզբները. Խորհուրդը արժան դատեց յառաջիկայ երկուշաբթի օր արտասովոր կերպով մը գումարել ի՛նքատ, զբաղելու համար քննութեանց գրաւոր փորձերու վրայ քննիչներուն ղրկած տեղեկագրով։ Հետեւաբար Խորհուրդը արժան դատեց խնդրել այն բոլոր քննիչներէն որ ցարդ չեն ղրկած իրենց քննութեան տեղեկագիրները, փութան մինչեւ յառաջիկայ երկուշաբթի առաւօտ հասցնել զանոնք Խորհրդոյ, որ պիտի գումարուի ժամը 2ին Զալաթիոյ Խորհրդարանին մէջ։

ԻԶՄԻՐԻ Նորընտիր առաջնորդ Տ. Եղիշէ եպս. Դուրեան, ինչպէս գրած էինք, երէկ կէս օրուան կառախումբով մայրաքաղաքէս Արմաշ մեկնեցաւ։ Ն. Սրբազնութիւն երկու օրի չափ կէյվէ մնալէ վերջ պիտի այցելէ Պիլէճիկ, Պատրիարքարանի կողմէ իրեն եղած յանձնարարութեան համաձայն քանաւոր կարգադրութիւն մը ընելու համար Առաջնորդ Տ. Մովսէս եպսկ. Կէօմրիւկճեանի և թեմականներուն միջև ծագած անհամաձայնութեան նկատմամբ և անկէ պիտի ուղեւորի Դարբանդ։

ԷՅՈՒՊԻ Ս. Եղիա եկեղեցիին Թաղ. Խորհուրդը գրով մը բողոքած է տեղւոյն քահանային դէմ, որ մեռելոցին օրը չէ պատարագած՝ գերեզմանատուն երթալով... հոգի փարա ճարելու համար։ Ս. Պատրիարք հայրը յանձնարարեց Փոխանորդարանին կանչել քահանան և խրատել։

ԳԱՐԲԱԼԻ Թաղ. Խորհուրդը, խնդրած է Ս. Պատրիարք Հօրմէն, որ տեղւոյն Հայոց գերեզմանատան որմափակութեան համար, բարեսէր ազգայիներէ նուիրատուութիւն կատարելու հրաման տուի իրեն, քանի որ տեղւոյն մէջ բացի Հայոց գերեզմանատունէն միւսները ամբողջ որմափակուած են

Տ. ՆԵՐՍԷՍ Վրդ. Դանիէլեան վաղը, հրաւիրուած է Ս. Պատարագ մատուցանել Գարթալի եկեղեցիին մէջ, ուրկէ վերջ պիտի նախագահէ դպրոցական հանդէսին։

ՄԱՔՐԻԳԻՒՂԷՆ կը գրեն մեզի.— Վեհ. Կայսեր Գահակալութեան տարեդարձին առթիւ՝ գիւղիս քահանայից դասը, Թաղ. Խորհրդոյ ատենապետ Միհրան էֆ. Այանեան և ատ

չաց, կէս օրին կառավարութեան պաշտօնատունը երթալով ներկայացան Վեհ. Գայմագամ պէյին։ Աշակերտներէն մին ուղերձ մը կարդաց և Վեհ. Սուլթանին ձօնեալ երգեր երգուեցան։ Ներկայ պաշտօնական անձերը պատուաստիրուեցան սիրբով և օշարակով։ Գայմագամ պէյը կէս ժամի չափ տեսակցեցաւ Թաղ. Խորհրդոյ անդամց հետ և ինչ ինչ տեղեկութիւններ ստանալով, իր գոհունակութիւնը յայտնեց վարժարանին համար։ Գիւղիս Համիտիէ վարժարանին մրցանակաբաշխութեան հանդէսին ներկայ գտնուելու համար Գայմագամ պէյը յատկապէս հրաւիրեց Թաղ. Խորհուրդը և վարժարանին Տնօրէնը։ Տատեան Ազգ. վարժարանը պատշաճապէս լուսազարդուած էր։ Շքեղ կերպով լուսազարդուած էին Գրիգոր էֆ. Ալեքսանեան, Թաղ. Խորհրդոյ ատենապետ Միհրան էֆ. Այանեանի, Յովակիմ էֆ. Մինասեանի, և Խաչիկ էֆ. Մանեասեանի բնակարանները։

ԳԱՐԹԱԼԻՆ կը գրեն մեզի.—Վեհ. Կայսեր Գահակալութեան տարեդարձին առթիւ Տ. Տիրայր վրդ. Մարգարեան, երէկ, իր հետ ունենալով տեղւոյն Տ. Մուշեղ քահանայ, Թաղ. Խորհրդոյ անդամները և դպրոցին ուսուցիչներն ու երկսեռ աշակերտները Գաբթալի կառավարչատունը գնաց և Գայմագամ Բասի պէյին ներկայացաւ։ Վարժարանին աշակերտները հոն Վեհ. Կայսեր ձօնուած երգեր երգեցին և վարժարանին ուսուցիչը գեղեցիկ ճառ մը արտասանեց։ Յետոյ Տ. Տիրայր վրդ. թուրքերէն բանախօսութեամբ մը բարեմաղթութիւններ ըրաւ Վեհ. Կայսեր արեւշատութեան համար, որուն ներկաները ձայնակցեցան ամէններով, ուրկէ վերջ ներկաները պատուաբերուեցան Գայմագամ պէյի կողմէ։

ԿԷԼԻՊՕԼՈՒԻՆ կը գրեն մեզ.—«Տեղւոյս Հայ վարժարանը բոլորովին անկերպարան վիճակի մը մէջ կը գտնուի։ Մայիսէն ի վեր, այսինքն դպրոցին տեսուչ Եղիշէ էֆ. Բաբանեանի մեկնումէն ի վեր դպրոցը փակ կը մնայ, և 150 աւելի երկսեռ մանկտին փոզոցները և ծալեզերքը կը թափառի, ուսումէ, դաստիարակութենէ զրկուած։ Այս մասին Թաղ. Խորհուրդի անդամներուն անփութութիւնը չափէն աւելի աչքի կը զարնէ, մանաւանդ անոնց անհամբերչիս ոգին։ Անդամներէն Գր. Պէզիրճեան, Սերովբէ Մաբրլեան և Հաճի Կրպտ. Փափազեան էֆէնտիները զրաղումի առատութեան պատրուակով հրաժարած ըլլալով՝ կը մնան Յովհ. Նահապետեան, Հաճի Աբր. Աւետեանքեան և Հաճի Արթին Սէֆէրեան էֆէնտիները՝ որոնք գլխաւորին անփոյթ կը գտնուին վարժարանին մասին ընելիք կարգադրութեան մը նկատմամբ, տարեմուտքի այս մօտալուտ օրերուն մէջ։ Նախորդ տեսուչին վճարուած ամսականներէն 2400 զրուշի բաց մը ունի եկեղեցւոյն սընտուկը, ու կ'երեւայ թէ այդ գումարն է մտահոգութիւն առթողը»։ Ամէն պարագայի մէջ, ծովեզերեայ քաղաքի մը դպրոցին փակումը պախարակելի է և տեղացի Հայերուն գանգատը կ'արժէ՝ որ փութով նկատողութեան առնուի, իրենց զաւկներուն ապագային համար։ Այս առթիւ նամակագիրը կը յարէ թէ, 7—8 տարի առաջ երբ հրեաները հոն դպրոց մը չունէին՝ իրենց տղաքը փոզոցները բեռնակիրի են. դերեր կը կատարէին, բոկոտն, գլխաբաց. հիմա որ տեղւոյն սեմացի գաղութը ունեցաւ իր կրթարանը, Յայներուն պէս, Հայ տղաքն են որ — դպրոցէ զուրկ — ճամբաներուն վրայ կը դեգերին ծրար ևն. փոխադրելու աւաղելի զբաղանքներով։ Մենք հեռու ենք կարծելէ թէ Ուսումն. Խորհուրդը կը քնանայ և չուզեր նկատի առնել քիթի տակ գտնուող քաղաքի մը Հայ կրթարանին այս անկերպարան վիճակը։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՅԱԿՈԲՈՍ ՃԷՃԻԶԵԱՆ, մասնաւոր հրաւէրի մը վրայ, երէկ Պրուսա մեկնեցան, ուր պիտի մնան քանի մը օր։

ԻԶՄԻՐԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԻԶՄԻՐ, 18 Օգոստոս

Քաղաքիս Ուսումն. Խորհուրդը հրապարակ հանեց Ազգ. երկսեռ վարժարանաց 904—905 Տարեշրջանին յայտագիրը, որմէ կը տեսնուի թէ կարգ մը աչքառու փոփոխութիւններ եղած են կրթական կազմակերպութեան գործին մէջ։ Այսպէս, Մանկապարտէզի դրութիւնը անհրաժեշտ համարուելով, Հափսիմեանցի մէջ Մանկապարտէզ մը բացուած է, որու տեսչութեան համար հրաւիրուած է Պոլսէն կարող Մանկապարտիզպանուհի մը։ Երկրորդ. բարձրագոյն սաներուն և սանուհիներուն համար Լրացուցիչ Դասընթացքներ հաստատուած են, աշակերտուհիներուն ուսումը կատարելագործելու և օտար վարժարաններ մտնելու հարկ չի ձգելու համար. ինչ որ դժբաղդաբար տեղի կ'ունենար մինչեւ հիմայ ի չգոյէ լրացուցիչ դասընթացքներու։ Երրորդ. Ֆրանսերէնի բրաթիքը փափաքուած աստիճանին հասցնելու մտօք, բարձրագոյն կարգերուն համար Մայուն գաղիացի հսկող և հսկողուհի մը կարգած են։ Նաև ուրիշ կարգ մը փոփոխութիւններ։ Յայտագիրը մէկիկ մէկիկ թուելէ առաջ, զոհութեամբ կը յիշատակէ թէ, խորհրդոյն անդամ Տօքթ. Ստեփան էֆ. Թէրզեան առողջապահական դասեր կուտայ ազնուաբար։ Ամէնէն վերջը Խորհուրդը ուրախութեամբ կուգայ ծանուցանել թէ նորընտիր առաջնորդ Գեր. Տ. Եղիշէ եպիսկ. Դուրեան սիրայօժար պիտի բարեհաճի վարժարանաց վերատեսչութեան պատուակալ պաշտօնը ստանձնել։

* * * Նախորդ Կիրակի բաւական փայլուն կերպով տօնեցինք քաղաքիս արուարձաններէն Քօրտէլիօյի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյն տօնախմբութիւնը։ Ամէն կողմէ բաւական թուով ուխտաւորներ եկած էին, որոնց լուսաներովը քիչ չատ նպաստուեցաւ եկեղեցւոյն մնացուկը։ Դիշերը գիւղին մէջ լուսավառութիւններ եղան։ Ամէն կողմ պզճ. նուած էր մրտենիի ոստերով և Օսմ. վենապան գրօշներով։ Հեռաւոր օրը Կիրակի, եկեղեցւոյն մէջ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ և Տ. Դանիէլ վրդ. օրուան տօնին առթիւ քարոզեց։ Ս. Ե.

ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ

Գերմաներէն լեզուին ստացած աւագ կարեւորութիւնը հետզհետէ մեծ տեղ կուտայ անոր առեւտրական, գիտական, ատաւածաբանական և ճարտարարուեստական շրջաններու մէջ։ Այսօր գերմաներէն լեզուով կարելի է աւելի լուրջ, աւելի խնամուած և աւելի հիմնական ուսումնասիրութիւններու հանդիպիլ ո՛և է նիւթի առթիւ քան գաղղերէնով և անգլիերէնով։ Գերմաներէնի այս աւագ կարեւորութիւնը նկատողութեան առնելով, այսօր ամէն դպրոցներու մէջ մեծ ճիգ կայ զայն ուսուցանելու։ Հակառակ անոր ամէն ասպարէզի մէջ ունեցած մեծ դերին, դժբախտաբար չատ ետ մնացած է դեռ մեր մէջ Շիլլերի լեզուն, և բարձրագոյն վարժարաններ իրենց կամաւոր լեզու միայն ընդունած են զայն։ Իրաւ է որ Գերմաներէնը բաւական կնճռոտ լեզու մըն է, և դիւրին չէ զայն մէկ օրէն միւսը իւրացնել։ սակայն այս դժուարութիւնները բառնալու համար անհրաժեշտ եղած տարերքը պատրաստուած է, որոնք կը դիւրացնեն զայն և ընթերցողին աշխատութիւնը կը նուազեցնեն։ Գերմաներէն լեզուն լրագրութեան մէջ ալ իր պէտքը զգալի ըրած է, և թերթիս խմբագիրներէն մէկը մեծ փութաջանութեամբ անոր հետեւելով կարճ ժամանակի մէջ սկսած է Գերմաներէն թերթէ մը լուրեր հրատարակել հանրութեան, որոնք յաճախ կը տեսնուին թերթիս քաղաքական բաժնին մէջ։ Թերթիս խմբագիրը գործնական կիրառութեան մէջ միակ սատար մը ունեցած է Գերմաներէնի համար, այն է Վիէննայի Մխիթարեաններէն Հ. Աւետիք Կոյլաւի ընդարձակ Գերմ. Հայ. լիակատար Բառարանը, որ գերմանական ամբողջ լեզուն ասութիւններովը, իր բոլոր ճոխութեամբը, նորութիւններովը և յատուկ անուններու բացատրութիւններովը խտացուցած է իր մէջ, անոնց առջև զետեղելով նաև հայերէն իսկատիպ հոմանիշները։

Հ. Կոյլաւի այս բառարանը անզուգական գործիք մըն է, լեզուին նախնական տարերքը սովրողի մը ձեռք, քանի որ գործին գերապատիւ Հեղինակը կատարեալ խղճմտութեամբ ջանացած է ամէն դիւրութիւն ընծայել զայն գործածողին։ Հ. Աւետիք Կոյլաւ., իր խանձարուրէն սովրած է գերմաներէնը, հետեւաբար իր այս գործը ոչ միայն գիտական և գրական, այլ և ընտանեկան և զուցատրական լեզուն ալ կը նոյնացնէ իր մէջ ամբողջութեամբ։ Թերթիս խմբագիրը այս տողերը գրել թելադրած է իր անձնական փորձառութենէն, մեծապէս նպաստաւոր ղգալով զինքը Ա. Կոյլաւի այս հոյակապ գործէն։ Գերմաներէն լեզուն դիւրաւ սորվելու և անոր ամէն նրբութիւններուն ընտելանալու փափաքող առեւտրական, գիտական գրական անձնաւորութեանց ջերմապէս կը յանձնարարենք Հ. Աւետիք Կոյլաւի Գերմ.է հայ. հոյակապ Բառարանը, որ կը ծախուի Վիէննայի Մխիթարեան Հարց Բերայի վանատունը։ Գործը կը բաղկանայ 1667 մեծագիր երեսներէ և Մխիթարեանց յատուկ խնամով տպուած է Վիէննայի Մխիթարեան Հարց տպարանին մէջ։

ՈՒՍՈՒՑԻՉ Կ'ՈՒԶՈՒԻ.—Օսմանեերէնի, Հայերէնի և Ֆրանսերէնի հմուտ ուսուցիչ մը կը փնտռուի Իսկէյէի մէջ պաշտօնավարելու համար։ Դիմել մինչեւ Օգոստոս 31 Տ. Ոսկերիչեանի, Իսկէյէ։

ՍԵԼԱՄԼԸԳ ՐԷՍՄԸ ԱԼԻՍԻ

Տիւնքի ճիւմա կիւնիւ Սէլամլըգ ըէսմը ալիսի Համիտիէ ճամիի չէրիֆիմէտ իֆրա պույրուլմըշ տըր։

ՆԵՐՔԻՆ

ՀԻՃԱԶԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

ԴԱՄԱՍԿՈՍ-ՄԱԱՆ ԳԻԾԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՇՔԵՂ ՀԱՆԴԷՍԸ

Երէկ, մասնաւոր հեռագրով մը մանրամասնաբար նկարագրած էինք հանդիսավայրը, ուր տեղի պիտի ունենար Դամասկոս-Մաան գծին բացումը։ Անհաւասիկ բացման հանդէսին հեռագիրը իր ամբողջ մանրամասնութեամբ։

Մաան, 19 օգոստոս
Հինգշաբթի

Բացումը նմանը չտեսնուած շքեղութեամբ կատարուեցաւ։ Մաան լեցուած էր հազարաւոր հանդիսականներով, որոնք Իզմիրէն, Պէրութէն, Դամասկոսէն և մօտաւոր ու հեռաւոր քաղաքներէ եկած հասած էին այս նուիրական հանդէսին ներկայ գտնուելու։ Մէտիէնէի երեւելիներէն Էսէյիթ Մէհմէտ Նէպան և Ալի Նասր էֆէնտիները իրենց հետեւորդներով Հէճին ուղեւորուելու վրայ հեծած Մաան ժամանեցին։ Շամի իւլէմաներէն և երեւելիներէն բազմաթիւ անձինք ինչպէս նաեւ ամբողջ այիրէթներուն ցեղապետները։ Հէյիներուն պետերը և դեռ բազմաթիւ պաշտօնական անձինք ու հրաւիրեալք որոնք ներկայ էին, իրենց պաշտօնական համազգեստներով և պատուանշաններով ինչպէս նաեւ երկաթուղիին շինութեան ծառայող չորս վաշտ զինուորներ իրենց սպաներով, կազմ ու պատրաստ կանգնած էին հանդիսավայրին մէջ յարգական ձեւով։ Իւրաքանչիւրը ութ վակոնոց չորս կառախումբ դրօշներով ու գունդերով զարդարուած կը սպասէին գծին վրայ։ Երաժշտախումբը սրտգրաւ եղանակներով ամբողջ հանդիսականներուն սրտերը կը յուզէր։ Բարձր Պատուիրակութեան Նախագահ Վեսմ. Թուրխան փաշա յատկապէս պատրաստուած և նմանը չտեսնուած շքեղութեամբ կերտուած փառաւոր վրանի մը տակ կանգնած էր իր շուրջը ունենալով Պատուիրակութեան անդամները։ Ներկայ հանդիսականները կարգ կարգ ներկայացան Ն. Վեսմութեան Թուրխան փաշայի, և Վեհ. Սուլթանին հանդէպ իրենց տածած երախտագիտական ու հաւատարմական զգացումները արտայայտելով, գիծին բացումը շնորհաւորեցին։ Ն. Վեսմութիւն իւրաքանչիւրին սիրալիր բառերով պատասխանեց և յետոյ կարգաց հետեւեալ բացման ճառը։

ԹՈՒՐԽԱՆ ՓԱՇԱՅԻ ՃԱՌԸ

Պատուիրակութեան պետ Վեսմ. Թուրխան փաշա խօսք առնելով, կրօնական ջերմեռանդ բարեմաղթութիւնով մը սկսաւ իր ճառը, ուր յիշատակելով Վեհ. Կայսեր թէ՛ Օսմ. Կայսրութեան և թէ՛ Իսլամական կրօնքին մատուցած անթուելի բարիքները, ըսաւ որ Համիտիէ Հիճազ երկաթուղին ամէնէն փայլուն ապացոյցն է Ն. Վեհափառութեան կրօնական նուիրական զգացումներուն, որոնց շնորհիւ ամէն Իսլամ, անհուն դիւրութիւն մը կ'ունենայ Ս. Երկիրները այցելելու և բարեպաշտական իր ուխտը կատարելու։ Թուրխան փաշա հետեւեալ կերպով շարունակեց.—

«Առաջին անգամ երբ Ն. Կայս. Վեհափառութիւն ատաւածային տնօրինութեամբ նուիրական Իրատէն արտասանեց Համիտիէ Հիճազի երկաթուղիին շինութեանը համար, գործին անյաղթելի դժուարութիւնները, գիծին անցնելիք աւազուտ անապատները, անանցանելի լեռները, խոր ձորերը և ուրիշ բազմաթիւ անկարելիութիւնները նկատի առնողներ սկսան տարակուսիլ գործին յաջողութեանը վրայ։ Սակայն Աստուածային անպատմելի զօրութիւնը, որով զեղուն է մեր Վեհ. Կայսեր հաւատացեալ սիրտը, յաղթեց այս ամէնուն և Ն. Վեհափառութիւն, Աստուծոյ զօրութեամբը և Մարգարէին օգնութեամբը, ահաւասիկ ի գլուխ հանեց այս մեծագործութիւնը, և այսօր որ Վեհ. Սուլթանին Գահակալութեան բարեբաստիկ տարեդարձին օրն է, պատիւը կ'ունենանք բանալու այս նուիրական գիծին 460 քիլօմէթրոնց առաջին մասը։ Կը տեսնենք թէ երկրաբանական ի՛նչ դժուարութիւններ հարթուած են և թէ գիծը անցած է այնպիսի գետիններէ որոնց անանցելիութիւնն ու դժուարութիւնները բացայայտ են։ Իրաց այս դժուար կացութեան մէջ շինութեան հաստատութիւնը ապահովուելով հանդերձ մինչեւ Մէզիրէ ալ 13 քիլօմէթրոնց մասնաճիւղ մը շինուած է։ Գիծին վրայի կամուրջները, արուեստական հսկայ ճեղքուածները և յարդարուած հողերուն խորտուբորտ։ Միւնը աշխարհի և ոչ մէկ մասին մէջ կարելի է գտնել։ Բարձր գիծը Հայֆայի մասնաճիւղ մըն ալ ունի, որուն շինութիւնները աւարտած են և 77 քիլօմէթրի վրայ կառարեալ կանոնաւորութեամբ կառախումբը կ'երթեւեկէ։ Ճիսր-էլ-Մէճամիինէն մինչեւ Տրրաայի կայանը, որ միացման կէտն է, 75 քիլօմէթրոնց ճամբուն 19 քիլօմէթրոյն հողային յարդարումները և արհեստական աշխատութիւնները աւարտած են ու երկաթ ձողերու զետեղումը սկսած է։ Իսկ մնացած 56 քիլօմէթրին հողային յարդարումները, մեծ կամուրջները և թիւնէլները շինելու վրայ են։ Ըսել է թէ, այսր 560 քիլօմէթրոնց, այսինքն 13 օրուան ճամբայ մը կատարեալ կերպով շինուած է և երթեւեկներ կը կատարուին անոր վրայ։ Գործնականապէս աշխատութեան սկսուած թուականէն մինչեւ այսօր անցած ժամանակամիջոցին մէջ, այսչափ արագ շինութիւններ յաջողցնելը չէ՛ թէ բարգաւաճութենէ հեռի և երկրաբանական դժուարութիւններով օժտուած կեդրոնի մը մէջ, այլ նոյնիսկ ամէնէն լարգաւառ և ամէն դիւրութիւններ ունեցող կեդրոնի մը համար իսկ մարդկային կարողութենէն վեր մեծագործութիւն մըն է։

«Անհաւասիկ եթէ այս դժուարութիւնները անհետացնող և զանոնք իսպառ դիւրութեան փոխարկող բան մը կայ, այն ալ այս գիծին արագ շինութեանը և բարգաւաճմանը համար մեր Վեհ. Կայսեր ամէն օր շնորհած կրօնասիրական Իրատէներն են։ Հետեւաբար, Վեհ. Սուլթանին բարձր գոհունակութիւնը կ'ուեւեմ՝ Կայս. այս Իրատէներուն գործադրութեանը պաշտօնին կոչուած Դամասկոսի կուսակալ Վեսմ. Նազըմ փաշայի, գիծին շինութեան և գործառնութիւններուն տեսուչ Բեհաղիմ փաշայի, 5րդ զօրաբանակին հրամատար Հազգը փաշայի, ամբողջ Կայս. զինուորական հրամատարներուն, սպաներուն, ինչպէս նաեւ զինուորներուն։ Նոյնպէս ամենայն պարծանօք կը յայտարարեմ թէ պատիւը ունիմ Կայս. աւետարեր բարեւները հաղորդելու թէ՛ վերը յիշած անձնաւորութեանցս, թէ՛ ամէն անոնց որոնք քիչ թէ չատ նպաստած են այս բարեսիրական գործին, և թէ բացման հանդէսին ներկայ գտնուող բոլոր մեծայարգ անձնաւորութիւններուն։ Այս բարձր գիծին հանդիպած ամէն քաղաքներուն, գաւառներուն և աւաններուն բոլոր բնակիչները կը շնորհաւորեմ, իրենց արժանացած այս բարձր շնորհին համար։

«Վեսմ. Նազըր փաշա՝, բարձր գիծին շինութեանը և երկարաձգմանը առթիւ, ձեր հաւատարմական ծառայութիւնները միայն գիծին շինութեան հսկելով չէ՛ք սահմանափակած, այլ անձամբ աշխատակցած էք ձեր վեսմութեան հետեւորդներուն։ Ձեր Բարձրաստատութիւնն ալ մասնաւորապէս կը շնորհաւորեմ։

«Եւ հիմա, պատուարժան հանդիսականներուն հետ միաբերան Բասիշահիմ չոգ եաշա գոչելով, ծառայական և շնորհապարտական զգացումներս կը մատուցանեմ յատս Ն. Վեհաստատութեան Որ աշխարհի մէջ գտնուող քանի մը հարիւր միլիոն Իսլամներուն նուիրեց այս բարձր գիծը»։

* * *

Համիտիէ Հիճազ երկաթուղիին շինութեանց տեսուչ Միւշիր Բեհզիմ փաշա ելաւ, պերճախօս բանախօսութիւնով մը նախ բարեմաղթութիւններ ըրաւ Վեհ. Կայսեր արեւշատութեան համար և երկաթուղիին կարեւորութիւնը պերճ բացատրութիւններով պարզելով, ըսաւ թէ, մինչեւ ցարդ շինուած մասը թէեւ մինչեւ Մէքիէ երկարաձգուելիք ճամբուն մէկ երրորդն է, բայց երբ նկատողութեան առնուի այն երկրաբանական դժուարութիւնները որոնց հանդիպեցաւ շինութիւնը այս առաջին մասին մէջ, այն ատեն ապահովապէս կարելի է ըսել թէ շինուած գիծը կէսին հաւասար է և շնորհիւ Ն. Կայս. Վեհափառութեան, մնացեալ մասն ալ ասկէ կարճ ժամանակի մը մէջ կ'աւարտի։ Ն. Վեսմութիւն՝ Վեհ. Կայսեր ուղղուած բարեմաղթութիւններով աւարտեց իր ճառը։

* * *

Այս ճառերուն ընթերցումէն ետք, Մէքիէի Միւֆթի Էսէյիթ Թաճէտին և յետոյ Դամասկոսի Միւֆթի Բանթարզատէ Սալիհ և Դամասկոսի իւլէմաներէնկէլիրիզատէ Շէյխ Սէլիմ և Սահլ. զատէ Շէյխ Էսատ էֆէնտիները զատ զատ բարեմաղթութիւններ կարդացին Ն. Կայս. Վեհափառութեան արեւշատութեան համար, որոնց ձեռնամած հետեւող հազարաւոր հանդիսականները ջերմաջերմ ամէններով ձայնակցեցան։

Նոյն միջոցին Կայս. զինուորները «Բասիշահիմ չոգ եաշա» աղօթքով օդը կը թնդացնէին։ Բացումին հանդէսը նուիրագործուեցաւ տաններկու գուրպաններու զենումովը։ Շինութեան մասնակցող զինուորները հաւաքուեցան Կայս. գրօշին տակ և հոն ամբողջ հանդիսականներու ներկայութեանը հինգ հազար ոսկին բաժնուեցաւ իւրաքանչիւրին ձեռքը դրուելով իր բաժինը։ Ասիկա իրենց օրականներն էր, ուրկէ զատ երկերկու ամսական եւս արուեցաւ։ Իրենց զինուորական չրջանն աւարտող կինուորներուն հինգ հարիւր հատ «Ռիքէլ» միտալներ նուիրուեցան և ասկից զատ մինչեւ իրենց ծննդավայրը ո՛րքան որ ծախք կրնային ունենալ, ամէնքն ալ վճարուեցան։ Ցնծութիւնը ընդհանուր է։ Ոգեւորութիւն, հրճուանք ամէն դի։ Վաղը ուրբաթ, ժամը մէկին, Բարձր Պատուիրակութիւնը իրեն ուղեկիցներով պիտի մեկնի դէպի Դամասկոս։

29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒՆԻՆ

ՍՈՒԼԹԱՆ ԱԳՏ-ԻԻԼ-ՀԱՄԻՏ Բ.

ՊԱՏՇԱՌԸ

Սոֆիա, 19 Օգոստոս.—Վեհ. Սուլթանին Գահակալութեան Տարեդարձին առթիւ երաժշտական Ընկերութիւններ Օսմ. Բօմիէրութեան պաշտօնարանին առջեւ երթալով Համիտիէ քայլերգը նուագեցին և շնորհաւորեցին Բօմիէր Ալի Ֆէրրուխ պէյը։ Ֆէրրուխան իշխանին անձնական զօրագունդին նուագածուներն ալ եկան և նոյնպէս Համիտիէ քայլերգը նուագեցին։ Բօմիէր Ալի Ֆէրրուխ պէյ, բոլոր պաշտօնեաներէն շրջապատուած, ընդունեց հիւպատասական մարմինն և բազմաթիւ անձերու շնորհաւորութիւնները։ Իշխանը իր առջին թիկնապահը, արարողապետը և քարտուղարը զրկեց շնորհաւորութեան համար։ Ընդունելութեան ներկայ էին նաեւ Պուլկարիոյ նախարարները, բարձրաստիճան պաշտօնատարները և երեւելիները։ Քիչ ետքը Միւֆթին և իսլամ հասարակութիւնը ներկայացան և խնդրեցին Բօմիէրէն իրենց հաւատարմական զգացմանց հաւատիքը մատուցանել յատս Կայս. Գոհոյից։ Միւֆթին բարեմաղթութիւններ ըրաւ Վեհ. Սուլթանին համար։ Ալի Ֆէրրուխ պէյ ալ պատասխանեց օրուան տօնը փառաբանելով։ Յետոյ բոլոր ներկաները «Բասիշահիմ չօք եաշա» գոչեցին։ Բօմիէրութիւնը շաքարեղէններ և դրամներ բաշխեց։ Նաեւ գումար մը յանձնուեցաւ Միւֆթիին՝ իսլամ կարօտ ընտանիքներու համար։ Կէս օրին սեղան մը տրուեցաւ որուն մասնակցեցան Միւֆթին և պաշտօնեաները։ Դիշերը պաշտօնարանը էլեկտրական լոյսերով զարդարուեցաւ և սեղան մը տրուեցաւ՝ Սոֆիայի իսլամներուն և պուլկար երեւելիներուն։ Զինուորական նուագածուները մինչեւ կէս գիշեր նուագեցին։

Պրիւսէլ.—«Օրիան» լրագրին տնօրինութիւնը Պլաքէնպէրկի մէջ իր 27րդ հանդէսը կատարեց Վեհ. Սուլթանին Գահակալութեան տարեդարձին առթիւ։ Այդ տեղը որ ծովեզրին մէջ 350 մէթր երկայն քարափ մըն է, օսմանեան պելտիական դրօշներով զարդարուած էր։ Հանդէսը առտուն սկսաւ քաղաքին բոլոր վարժարաններուն աշակերտներուն հաւաքուելովը։ Կէսօրէն ետքը մեծ նուագահանդէս մը տեղի ունեցաւ։ Խմբերգը և նուագածուները փայլուն կերպով երգեցին ու նուագեցին՝ մասնաւորաբար պատրաստուած երգ մը։ Նուագահանդէսէն ետքը, ծաղիկի և քօնֆէթիի խաղերու կռիւ մը կատարուեցաւ։ Խաղալիքներ ու յիշատակներ բաժնուեցան տղոց։ Դիշերը երեկոյթ և նուագահանդէս, նաեւ թատերական ներկայացում մըն ալ տրուեցաւ, ուր կը հոչակուէր Օսմանցի և Պելժ ժողովուրդներուն բարեկամութիւնը։ Հանդէսին ներկայ գտնուեցան Քաղաքապետը և 10,000է աւելի ժողովուրդ։ Հրաւիրեալները կը մեծարուէին «Օրիան»ի անօրէնէն, ընտանիքէն և երեւելիներէ կազմուած յանձնաժողովէ մը։ Վեհ. Սուլթանին անունը խանդավառութեամբ ծափահարուեցաւ։

Իզմիր.—Կայս. Գահակալութեան տարեդարձը չատ փայլուն կերպով տօնուեցաւ։ Արդէն շաբաթէ մը ի վեր մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուէին։ Նաւահանգիստը գտնուող նաւերը իրենց եւրոպական կանթեղներով փայլը կ'աւելցնէին ընդհանուր դիւթական տեսարանին։ Կառավարական պաշտօնարանին մէջ գիշերը 120 հոգինոց սեղան մը տրուեցաւ։ Հայկերոյթէն ետք չքեղ պարահանդէս։ Բացումը կատարուեցաւ Քորտէլիոյի մէջ նոր և հոյակապ կերպով չինուած թաղապատակն չէնքին։ Նոյնպէս բացուեցաւ քարափին վրայ, առեւտրական սենեակին նոր չէնքը։

Արտասահմանի մէջ ալ բոլոր օսմ. դեսպանատունները գեղեցկապէս լուսազարդուած էին և ընդունելութիւններ կատարուեցան։

ՊՈՒԼԿԱՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ.—Բարիզէն վերջին լուրեր կ'ըսեն թէ Պուլկար կառավարութեան և ֆրանսական ու հոլանտական պանքաներու Սէնտիքային միջև 100 միլիոն ֆր.ի փոխառութեան մը բանակցութիւնները խզուեցան։ Սէնտիքան յայտարարեց Բարիզի Պուլկար գործակատարին թէ, իրենց նախապէս առաջարկած պայմանները չեն կրնար փոխել։

ՈՐՍՈՐԴ ՎԱՇՏԵՐԸ.— Գահակալութեան տարեդարձին առթիւ վերջնականապէս աւարտեցան Սելանիկի, Մանաստիր, Քոսովայի և Լտիրէնի մէջ չորս որսորդ նոր վաշտերու կազմութիւնը։

ՀՐԷՇ.— Հոսթոսի մէջ հրէշային մը անցեալ օր հրէշ աղջիկ մը բերաւ։ Շատկատին մէջտեղը աչք մը ունէր քառորդ մէճիտի մը մեծութեամբ։ Աչքը որ կը նեղնար քիթին սկսած տեղը, արտակարգ փայլով նայուածք մը ունէր, փայլ մը որ տարօրինակ բան է, քանի որ նորածինը մեռած աշխարհ եկած էր։

ԷՖՓԷՐԷԼ ՏԻՒ ՄԱԼԹ ՖՐԱՆՍԷ ՏԷԺԱՌՏԷՆ գեղին հնարիչը և տերը Պ. Տէժառտէն տեղեկանալով որ ուրիշներ իր ապրանքին չիլերուն նմանութիւնը և վրայի էֆիքէֆներուն գոյներն ու գիրերը կեղծելով էֆupրէ տիւ մալթներ կը ծախեն, դեղագործներուն, դեղավաճառներուն և հարութեան կը ծանուցանէ թէ, այս կեղծ ապրանքները առընչութիւն չունին իր ապրանքներուն հետ, և թէ ինքը «Էֆէքթէ տիւ մալթ ֆրանսէ Տէժառտէն»ի չիլին ձեւը, էֆիքէֆին գոյնը, գիրերուն դասակարգութիւնը և մարքան ամբողջ օսմ. երկրին համար մենաշնորհ ըրած է, և այս թուականէն ետք ո՛վ որ կեղծել յանդգնի, պիտի ենթարկուի օրէնքին տրամադրութեան։

«ՕՍՄ. ՆԱԻԱՏՈՐՄԻՆ ԱԼՊՕՄԸ».— Սացանք գրավաճառ Իպրահիմ Հիլմի պէյի հրապարակ հանած Օսմ. Նաւատորմին Ալպօմը գործին առաջին պրակը։ Այս տետրակը կը պարունակէ մեծադիր պատկերները օսմ. նոր մարտանաւերուն, որոնք աւելի օր Պոլիս հասան Միտիլլիէ։ Փայլուն թուղթի վրայ և գեղեցիկ պատկերներով այս ալպոմին գինն է 60 փարա։

ԳԻԾԵՐՈՒԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Երէկ գիշեր ուշ ատեն հեռագրական գործակալութեանց կողմէ մեզ հաղորդուած են հետեւեալ հեռագիրները.—

ԲԱՐԻԶ, 2 Սեպտ.— Թօքիոյէ հասած հեռագիրներուն համաձայն, Ճաբոնցիք գրաւած են Լիաօեանկը. Թէև ասիկա չէ հաստատուած Բեթերսպուրկի մէջ։

—Ցապաղող հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Զօր. Քուրոքաթքին պարտած է Լիաօեանկը.

—Ճաբոնցիք խզեցին Լիաօեանկի և Մուքտէնի մէջ գտնուող երկաթուղին։

—Կը ծանուցուի թէ Զօր. Լինէվիչ Վլատիվոսթոքի բանակին 30,000 զօրքերուն գլուխն անցած՝ պիտի յարձակի Ճաբոնցիներուն վրայ, եռեւի կողմէն։

— Բորթ Արթուրի պահակազօրքը վերստին գրաւեց Իլանի բերդը։

ՍԱԿԱՐԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՑ ՍԱԿԱՐԱՆԸ

20/2 Սեպտեմբեր 1904

ՕՍՄ. ՄԻԱՑԵԱԼ

Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ	93.39
Ամէնէն բարձր գինը	94.07
» վար գինը	93.31

ՐՈՒՄԷԼԻԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ ֆր.	121.7/8
Երէկուան բարձր գինը	122.50
» վար »	121.5/8
Քրէյի Ֆոնսիէ Էմիրսէյն Ա	281.—
» » » Բ	265.50
Բարափ	513.
Պանք Նաս. Կրէս.	424.—
Թրամվայի Բաժնեթուղթ	6.05
Բէյրի պարտթուղթ Ֆրանք	385.—
Անատոլ. Երկ. բաժնեթ. Ա.Ո.	11.85
Օսմ. Ապահովագր. Ընկ. Լ. Օ.	4.15

ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ

Օսմ. ոսկին 100 ղ.էն	ղ. փր.
Մէճիտիէ արծաթ	108.07
Անգլիական ոսկի	109.35
Ֆրանսական ոսկի	87.08
Քրիմից	51.05
Նոր մէթալիք	103.30
Բօլ	89.10
Բուպլի թղթադրամ	8.68
Լոնտոն 3 ամիս	110.17 1/2
Բարիզ »	22.67 1/4

մէջ մեծապէս զգալի կը տեսնեմ պակասը հուչակաւոր հաղարամամն զանգակատան, որու ցաւագին կործանումը երկու տարի առաջ ողբաց ամբողջ աշխարհ։ Դքսերու վեհ կոթողն ալ չի ցուցներ իր խրոխտ ճակատը, և իր վեց զանգակաց երկնային նուագն ալ չի սփռեր լճակին վրայ. ու Վենետիկ զուրկ է իր մոգական համայնապատկերէն, որու մէջ հարիւր տաճարներ կղզեակներ կը լողային արեւուն շողերուն և վէմէա ալեաց ակնախտիղ խառնուրդին մէջ։ Բայց ի մտոյ պիտի յանէ այդ հակայ փիւնիկն իր ամիւնէն. Վենետիկ չի մեռներ։ Իսկ Սանսովինոյի անմահ մարմարներն ու պրոլինենտը։ Աւա՜ղ, առանց մեռան յաւերժարար, կտակելով խամրած գծեր ուրիշներու՝ որոնք օր մը պիտի կանգնին անոնց պատուանդանին վրայ։

28 Մարս

Անգամ մըն ալ երթանք Ս. Մարկոսի հրապարակը, որովհետեւ ես երեկի այցելութենէն ոչ ինչ հակկայ. գլխուս մէջ կը դառնայ զանգուած մը պատկերներու՝ որոնց ոչ մէկը սովորական չէ։ Բայց ինչո՞ւ ես երէկ զանգակատան գոյութիւնը կարեւոր զգացի հրապարակին մէջ։ Երբ ասոր մէկ կողմը կեցած, մեծագոյն ընդարձակութեան մը մէջէն մէկ ակնարկով կ'ընդգրկես դիմացը՝ կաթողիկէին ճակատը ու դքսական պալատան սիւներուն սիրուն շարքը, այս միթէ աւելի զեղեցիկ չէ՞, և չէ՞ր կրնար գոնէ այլոյր կառուցուիլ աշտարակը։ — Ոչ, կ'ըսէ Վենետիկեցին, պիտի կանգնի այն «ուր որ էր և ինչպէս որ էր». որովհետեւ դքսերու քաղաքին անդէզի աւանդութիւնքն այդպէս կը պահանջեն։ Լա՛ւ, թողունք զանգակատունը որ բարձրանայ, եւ մենք դառնանք տաճարին մօտ։

Թէ ինչ ճաշ չենուած է այդ հազարամեայ եկեղեցին, չենելէն աւելի դժուարին է որոշելը։ Ամէն տեսակ ճարտարապետութեանց խառնուրդ մըն է, և իւրաքանչիւր ոճ Վենետկեցի արուեստաւորին ձեռաց մէջ նոր ձեւ մըն է զգեցած հոն, չատ հեռի իր դասական կերպարանքէն։ Տանեաց վրայ վեհօրէն կ'ամբառնան հինգ բիւզանդական գրմբեթներ, որոնց ոսկեզօծ խաչաբարձ ծայրերը կը շողշողան արեւուն մէջ։ Անոր ճակատը մարդուս ոտները երկու ժամ գամուած կը պահէ. գաւազարաց վրայ։ Երեւակայութեան կամ արուեստին մէջ ծանօթ տափակ ձեւերն անբաւական են պատկերելու զայն մտաց մէջ։ Քիւերուն կիսաբոլոր և ճոխաբար դրուագեալ կամարները, ասոնց ընդմէջէն զետեղուած փոքրիկ գեղանի զանգակատնակները, հին կանանչ քարէ՝ պորփիւրէ և օձաքարէ քանդակուած հինգ հարիւր սիւները՝ որոնք իրարու վրայ կրկնակ կարգով կը թաւալին հինգ արտաքին դրանց կոնքերուն մէջէն, ոսկեգոյն վառվռուն խճանկարները կամարաց մէջ, աւագ դրան վերեւ կանգնած պղնձէ չորս նժոյգները, որոնք ըստ աւանդութեան՝ Արեւելքէն կ'արշաւեն Հռոմ, անտի Բիւզանդիոն և ապա գեղեցիկ Վենետկոյ գիրկը, այս բոլոր անկանոն և հրաշալի խառնուրդը կը տարուբերէ զմարդ դժգոհութեան և սքանչացման զգացմանց մէջ։ Հինգ պղնձի չքեղ դռներ կ'առաջնորդեն գաւիթը, ուր նոր զարմանք կը պատէ զայցելուն. դարձեալ սիւներ, չիրիմներ, կամարներ, գմբեթներ՝ զարդարուած ԺԲ դարու խճանկարներով, յորս դեռ մանուկ արուեստին յօրինած նոյ մը ծիծաղը կը շարժէ ոչ միայն ճամայ, այլ և քաներորդ դարու տեսնողին։ Սանդուխներով տաճարը կը մտնենք ներքին երեք դռներէ։ Խաչաձեւ է տա և ճոխ. Բիւզանդական աղօթավայր մը. բայց Ս. Սոփիայի ընդարձակութենէն ու վեհութենէն զուրկ կը մնայ։ Մարմարապատ որմերուն կէս բարձրութենէն կը շարունակուի խճանկարներով՝ մինչեւ գմբեթներուն մէջ՝ Հին ու Նոր Կտակարանաց պատմութիւնը՝ որ սկսած էր գաւթէն. ասոնց անձինքը չատ անգամ չրջուն կմախքներու կը նմանին։ Քարի՝ այն խճանկարները՝ որ կը օծուին յատակը՝ չատ գեղեցիկ են։ Հազուագիւտ սիւներ, արձաններ, պղինձներ, իւղանկարներ, քանդակներ քարի և փայտի, բոլորն ալ անմահ ձեռներու հետքերը կը կրեն։ Աւագ սեղանին բազմաքրուագ հովանին կապոյտ մարմարէ, և տաճարին ներքին երեք դռանց մին՝ Ս. Սոփիայի յիշատակն են. երկրորդ հովանի մը պղնձէ՝ Սողոմոնի տաճարին կ'ուզէ ընծայել աւանդութիւնը։ Նոյն հարստութիւնն ու արուեստը խճողուած է աւանդատան, մկրտարանին և մատրանց մէջ։ Ասոնցմէ մին, Արուներու Աստուածածին կոչուած, ուխտատեղի էր երբեմն, ուր կը մտնէր Վենետկուհին ջերմեռանդն հաւատքով արու ժառանգ մը խնդրելու իր զարմին։

Տաճարին անկողմը՝ մեկուսի՝ կայ ժամացոյցի անուամի աշտարակ, որոյ վրայ ճարտար մեքենայ մը 1499 տարիէն ի վեր ցոյց կուտայ ժամերուն հետ նաեւ երկոտասան կենդանակերպից դիրքը։ Աշտարակին ծայրը միանգամայն երկու պղնձի արձաններ մուրճի բախմամբ զանգակի մը վրայ կը զգացնեն ժամերը։ Ինչ որ աւելի նորօրինակ է հոս՝ հետեւեալն է. կենդանակերպից սկաւառակին վերեւ բոլորշի պատշգամ մը կայ, որոյ երկու կողմէն կը բացուին՝ Համբարձմանէն ցՀագեալուստ՝ երկու դռներ, և ամէն ժամուն մեքենական շարժմամբ մը դուրս կ'ելնեն մէկ կողմէն Աւետարանի երեք արքայակերպ մոգերն յառաջընթաց փողարով մը. կը բանան գլուխնին, կը խոնարհին յարգանօք պատշգամին մէջ գտնուած ոսկեզօծ Աստուածածնի առջեւ, և հակառակ կողմէն ներս կը մտանեն։ Օտարականաց հետաքրքիր բազմութիւն մը միշտ հանդիսատես կը կանգնի վարէն այդ տեսարանին։

Դքսական պալատը մին է այն ձեւակերտներէն՝ որոնք մի անգամ միայն կը չինուին երկրիս վրայ, և որոնք կ'ապրին լոկ զարմանք ազդելու համար։ Արտաքուստ կը սկսի դեռնէն երկու կարգ սրահներով իրարու վրայ, որոնք կ'եզերին հարիւր եօթը սիւներով՝ զորս իրարու կը զոդեն գոթացի կամարներ։ Ստորին կարգի իւրաքանչիւր սեան խոյակ ծածկուած է առանձին ձեւով խորհրդաւոր քանդակով մը։ Հասարակապետութեան օրով երկրորդ դատիկոնէն կը ծանուցուէին մահուան վճիռները։ Ասոր սեանց վերեւ կը բարձրանան բուն պատերը՝ որոնք կը ծածկուին կարմիր ու սպիտակ աղիւսաձեւ մարմարներով, և ցոյց կուտան գոթացի մեծամեծ պատուհաններ, որոնց իւրաքանչիւրը յատուկ ձեւով մը դրուագուած է ներքուստ։ Քիւին մօտ կայ ուրիշ կարգ մը փոքր բոլորշի լուսամտից։ Կը մտնեմ ընդարձակ գաւիթը, ուր դարձեալ կը կրկնուին սեանց երկու կարգերը միեւնոյն դիրքով, բայց տարբեր ձեւով. և ասոնց վերեւ ճաղկատ մը նուրբ քանդակներով ծածկուած։ Զոյգ մը պղնձի հրաշակերտ ջրհորներ կը պսակեն գաւթին փառքը։ Հսկայից սանդուխքն, — այսպէս կոչուած Արեսի ու Նեպտունի վիթխարի արձաններէն, որոնք կը ներկայացնեն կառավարութեան զօրութիւնը ցամաքի և ծովու վրայ, և որուն գլուխը կը պսակուէին դքսերը եղերաձեւ խուրով մը, — վեր կ'ելնեմ ակնածութեամբ։ Ապա բարձրանալով անգուգական ոսկեղէն սանդուխքն, որ երբեմն փակ էր հասարակ մահկանացուաց առջեւ, կը մտնեմ հետզհետէ բազմաթիւ սրահներ, որոնք յատկացուած էին Դեսպանաց ընդունելութեան, Պատուութեան ոստիկանաց, Մերակուտին, Տասանց Ժողովոյն, Մեծ Ժողովոյն, Քննութեան, մատենադարանի և այլն. և ոմանք դքսերու բնակութեան, որոնք այսօր հնութեանց ճոխ թանգարան մը կը ներկայացնեն։ Եւ այս բոլորը պըճնուած են բարձրաքանդակ նկարակերտ ձեղունեներով, և իրենց որմերը կէսէն վեր ամբողջովին ծածկուած մեծանուն նկարչաց գործերով, որոնց նիւթ են պատմական, կրօնական, դիցաբանական, այլաբանական տեսարանք և վենետկեան զինուց յաղթանակները։ Բայց քան զամէնը չքեղ կը հանդիսանայ Մեծ Ժողովոյն սրահը իր 52 մետր երկայնութեամբ, 22 լայնութեամբ և 15,40 բարձրութեամբը։ Հոս էր որ Վենետկոյ քաջարի և խիզախ ժողովուրդը կը վճռէր ազգերու ճակատագիրը։ Հոս է աշխարհիս ամենէն վիթխարի կտաւը, Տինտորետտոյի արքայութիւնը (22×10,20 մտ.), յորում կը զեռան լոյսերու մէջ վեց հարիւր կերպարանք։ Որմերն առաստաղին մօտ կ'եզերին հասարակապետութեան պարծանքը կազմող եօթանասուն և վեց դքսից կենդանագրերէն։

Եկեղեցւոյն կից՝ փոքր հրապարակին վրայ կայ սիւն մը, որուն վրայէն կը ծանուցանէին հասարակապետութեան վճիռները, և ուր ի տես կը դրուէին յանցաւորք։ Երեկոյին երբ մութը կը կոխէ, ճիշդ ասոր վերեւ տաճարին պատշգամին վրայ՝ կը սկսին պլպլալ զոյգ մը ձիթոյ ճրագներ. ի նմին ժամանակի քահանայ մը դուրս կուգայ հոն և աղօթք մը կը մրմնջէ ի նպաստ հոգւոյ տարաբախտ Փոռնարետտոյի, որ մարդասպանութեան մը առթիւ ոտաւ արդարութեան իր անպարտ գլուխը։ Բուն ոճրագործը՝ որ հարուստ մըն էր, տանջուած իր խիղճէն՝ մահուան ժամուն խոստովանեցաւ և կտակեց որ անմեղին համար յատուկան վառին այդ լոյսերն ամբողջ գիշերը։

Տեսնելով այս բոլոր պերճանքը, առանց իսկ մօտենալու Վենետկոյ պատմութեան մարդ կ'ղգայ թէ ճոխ և աղնուական ժողովրդեան մը չունչն անցած է այդ քաղաքին վրայէն։ Եւ երբ կը նայիս այս օրուան աղքատ և կրթութենէ թափուր ժողովրդեան՝ որ կը շրջի պատրիկներու հետոյ վրայէն, կը կարծես տեսնել նախկին տոմիկ մը որ կը թափառի ողորմութիւն մուրալու։ Արդարեւ ճնշիչ ազդեցութիւն մը կը գործէ այցելուին վրայ՝ տեսնել Վենետկեցւոց այդ վիճակը։ Ադրիականի դշխոյին զաւակց մեծամասնութիւնը հին ազնուականութենէն անուն մը միայն պահած է։ Պատրիկներու պալատանց պատուհաններէն երբեմն կախուած կը տեսնես չապիկ մը կամ գուլպայ մը չորնալու համար։

Սակայն Վենետկեցւոց այս անկածութեան հետ հակոտնեայ մըն է գեղարուեստի այն նուրբ ճաշակը, որով կը զերազանցեն անոնք քան զիրենք ալ կիրթ ժողովուրդներէ։ Մեծ գեղարուեստի մէջ և շրջապատուած գեղարուեստէն, տակաւին ուսումնարան չյաճախած արուեստագէտ են արդէն։ Դքսական պալատան անկեան սիւնը փոխուեցաւ վերջին տարիներս անուանի Փորկելլինի ճարտարագիտէն՝ յար և նման առաջնոյն։ Վենետկոյ նրբաճաշակ ու բծախնդիր ժողովուրդն այնքան քննադատեց զայն, որ դժբախտ արուեստաւորը որի կաթուածով մեռաւ։ Ս. Մարկոսի հրապարակին երաժշտումբը Եւրոպոյ իր նմանեաց մէջ առաջինն է թէ գործեաց տեսակին և թէ նուագածութեան կողմանէ։ Որ և է թատերական գործ, որ առանց սուլուելու կ'անցնի Փիւնիկ թատրոնէն, — Իտալիոյ չքնաղագոյներէն մին, — կրնայ եւրոպական ուրիշ որ և է բեմի վրայ հանդիսանալ։

Զենանանք Ս. Մարկոսի հրապարակէն՝ առանց սեւեռելու վայրկեան մը մեր աչքերն աղաւնիներուն վրայ, որոնք Վենետկոյ համար միայն ստեղծուած են։ Անհաւասիկ մանուկ մը որ կանգնած է մէյտեղ, ափերը եգիպտացորենի հատիկներով լեցուն։ Հարիւրաւոր աղաւնիներու բանակ մը յարձակած է անոր վրայ. ոմանք բազուկներուն, ոմանք ուսերուն և գլխուն վրայ ելած՝ անպատկառօրէն ու բռնի կը պահանջեն հատիկները. իսկ մեծ բազմութիւնը կը չրջապատէ զայն՝ ջանալով իրարմէ յափշտակել թոթափած հատերը. և քարայատակը բաւական տարածութեան մը վրայ չարժուն լեր մը վերածուած է, որոյ երեսը կը ծփան թեւերու ալիքներ։ Ուրիշներ նշմարելով հեռուէն աւարառութեան այդ առիթը, խմբովին կը դիմեն մանկան վրայ որ անոնց մէջ չնչահեղձ ըլլալու երկիւղէն գետին կը ձգէ կերը և կը փախչի։ Այս տեսարանը մին է այն հրապոյրներէն՝ զորս կ'ընծայէ Վենետիկ այցելուին։

ՀՆԱԵՕՍ

ԺԱՄԿՈՂ ՕՀԱՆԸ

(ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ)

Թէ ի՛նչ ծագում ունէր ժամկոչ Օհանը, ինձ բոլորովին անյայտ է։ Մանօթ է միայն նորա վերջը։

Օհանը բարձրահասակ էր ու յաղթանդամ. մարելու մօտ մեծ աչքերը, հաստ շրթունքներն ու լայն երեսները դէմքին տալիս էին մի մռայլ արտայայտութիւն։ Նա այն մարդկանցից էր, որոնց վրայ ժամանակը չատ դանդաղ է դնում իր փոփոխութեան կնիքը։

Միշտ, օրուայ որոշ ժամանակին Օհանը կը գտնուէր միեւնոյն տեղ։ Մանր քայլերով չուքի պէս կ'անցնէր փողոցի պատի տակերով կամ առուի ափի ուռիների ու բարտիների ծառուղիներով։ Քայլուածքի սովորական չափը մի քիչ թեթեւանում էր միայն այն ժամանակ, երբ ժամերը տուած էին լինում արդէն. մինչ նա իր տեղը չէր բռնել եկեղեցու ամենայետնի աջակողմեան սեան ձախ կողմը։ Կարծես եկեղեցու անշարժ իրերից մէկն էլ Օհանն էր, որ սեան հետ անբաժան գետին կպած էր բոլոր ժամերգութեանց ժամանակ։ Եղանակը ինչպէս կ'ուզէր թող լինէր, ձիւն կամ անձրեւ, ցուրտ կամ տաք նորա, համար միեւնոյնն էր, առաւօտ և երեկոյ ժամը դեռ չկսած պէտք էր ներկայ լինէր մինչեւ որ բոլոր ժողովուրդը քաշուէր, եկեղեցու դռները փակելու ժամանակ նոր ժամկոչների հետ դուրս կը գար։ Ոչ մի առիթ չէր փախցնի ձեռից օգնելու ժամկոչներին, որոնց պաշտօնը նորա արդեօք չափազանց հա՞ստ թէ չափազանց բարակ ուղեղի մէջ դարձել էր իտէալական մի բան։

Երեք ժամկոչներն էլ նախանձի առարկայ էին իրենց չատ առաւելութիւններով։ Ամենից գլխաւորն այն էր որ նոքա կուչտ էին մանաւանդ այդ տեսակ թանգ տարի։ «Կուչտ ուտե՛լը, — մտածում էր երբեմն Օհանը գլուխը ծռած, խեղճ ու կրակ կծկուած աչխարհիս վրայ ունեցած իր միակ սեպհական տեղը, ուր ոչ ոք իրաւունք ունէր կանգնելու, նայելով ժամկոչներին, — կուչտ խմե՛լը,» և նա ընկնում էր երազանքի մէջ...։

Ապա դառնում էր դէպի տաճար առանց ուշադրութիւն դարձնելու ժամերգութեան. հաստ բազուկները տարածուէ էր և մի հարիւր ու աւելի անգամ մրմնջում. «Եա՛ Աստուած, Քե՛զ եմ ապաւինել, Քո ոտն եմ ընկել, մի կուչտ փորով հաց ուտեմ, մի կուչտ փորով խմեմ, մի կշտանա՛մ նոր հոգիս առ»։

Օ՛, ժամկոչութիւնից էլ աւելի մեծ բախտաւորութիւն կարող էր երեւակայել Օհանը։ Եկեղեցու դուռը փակում էին ժամկոչները, բանալին էլ իրենց մօտն էր մնում, էլ սրբերից ի՛նչ պակաս էին։ Առածու ասն դան բանալին մարդ իր գօտու մէջ ունենայ, նշանակում է Արքայութեան բանալին էլ նորա կողքին ունենալ։ Օհանի խեղճութիւնը մեծ մասամբ արդիւնք էր իր բարեպաշտութեան և այն հակայ սարսափին որ ունէր մեղք գործելուց, որից պէտք է կամ մասամբ կամ բոլորովին զուրկ լինի մեր աշխարհում նիւթապէս բախտաւոր ապրողը։

Օհանը խեղճ էր բառիս բուն նշանակութեամբ։ Մէկ երկու կտոր ցնցոտիներ և մի ծակ կօշիկ կազմում էին նորա ամբողջ հագուստը։ Իր անագին մարմնի մասերն ու ոսկորները չինել էր գրեթէ մուրացկանութեամբ, բայց աւելի պատուաւոր տեսակով, այսինքն կը մտնէր մի տուն, կ'ուտէր տուածը, այլեւս ոչինչ չէր տանի հետը, որովհետեւ ոչինչ չէր աւելանայ։

Որովհետեւ աչքը միշտ ուրիշների ձեռքն էր, ուստի չափազանց չատակեր էր և համարեա անկուշտ։ Մի օր հարուստ մեռել կար. Օհանն էլ մի քահ առաւ և թաղման րոպէին կանգնեց գերեզմանի վրայ։ Ընկաւ ձեռը մի քանի զուրուշ, որը ամբոր բռնեց լայն ափի մէջ և վազելով փուռ, ամբողջ փողը լցրեց հաց ծախողի ձեռը ու առաւ ուռի հաց։ Ուրախ ուրախ վազեց գերեզմանոց, քաշուեցաւ պատի տակ ծալապատիկ հանգիստ նստեց, հանգոյցներից միայն բաղկացած գօտին թուլացրեց և սկսաւ ուտել։ Երբ վերջացաւ, կարիք զգաց գօտին դարձեալ ամրացնելու։

Օհանը իր բարեպաշտութեան արդիւնքը վայելեց մի օր. Աստուած լսեց վերջապէս նորա աղօթքը և իր մօտ կանչեց ժամկոչներից մէկին, տեղ բանալով բարի Օհանին։

* * *

Օհանը ժամկոչ է հէնց յունուարի 1ից։ Օհանի ուրախութիւնը չափ չկայ, Օհանը իր փառքի գագաթնակէտին է հասել։

Այլեւս ժպիտը անպակաս էր ժամկոչ Օհանի հաստ ու անճոռնի շրթունքներից. մի անսահման ուրախութիւն փայլում էր նորա բուսի աչքերի մէջ. փոխել էր իր չատ բառերի հետ և քաջալերու ձեւը, չարժւում էր աւելի արագ։ Ում պատահէր կ'ասէր, իսկ եթէ մարդ չլինէր ինքնիրեն կը կրկնէր անդադար. «Փառք իմ Քու մօտէն Աստուա՛ծ, հազար փառք, միայն Դու գիտես ինչ կ'անես. այս ժամկոչի կարգն այս է, մինչեւ մէկը չընկնի միւսը չի կանգնի»։

Այն ատենանի էր կտրիճ դարձել այժմ Օհանը, որ չէր թոյլ տալիս միւս ժամկոչները ծառայութիւն անեն, ամէն ինչ կ'ուզէր ինքն անէր, իսկ եկեղեցու դուռը անպատճառ ինքը պիտի փակէր, կողքի սեմը մի տաս քսան անգամ պիտի համբուրէր, նոյնքան էլ խաչ հանէր ու ապա խուցը քաշուէր։

* * *

Պաշտօնավարութեան առաջին չաբաթ օրը հէնց Օհանը ուղարկուեցաւ բաժկի բերելու։

Թէեւ մի քանի թաս էլ իրեն տուին, բայց այնու ամենայնիւ ճանապարհին Օհանի սիրտը խփում էր ծոցը դրած գինու չէրի տակ, խմածը հաղիւ տեղն էր հասել և դեռ աւելի գրգռել էր ստամոքսը։ Զբաւականանալով ձեռները չօշափելով, քանի՛ քանի՛ անգամ դուրս հանեց ծոցից փողոցի մէջտեղ և ոգահ հայեացքով դիտեց կարմիր գոյնը։ Ուզում էր մի անգամից բերնին դնել ու խմել, բայց քահանայից ունեցած երկիւղը յետ էր կացնում։ Հասաւ եկեղեցին, ուր քահանան կը սպասէր իրեն, տաւաւ նորան չէրը առանց աչք հեռացնելու անկէ, մինչեւ որ քահանան չէի հետ անյայտացաւ սեղանի ետեւ։

Օհանը իր սովորութեան համեմատ փակեց եկեղեցու դուռը, համբուրեց ձախակողմեան քարէ սեամը, երեսը խաչակնքեց, երկաթէ մեծ բանալին ձեռին մտաւ խուցը, ուր կը քնէր պաշտօն սաանալուց ի վեր։

Մթնեց. Օհանը խուցի առաջ, պատշգամի տակ, սալայատակի վրայ գնում էր, գալիս էր անդադար։ Նորա խելքն ու միտքը, ուշքն ու ուրուշը դարձած էր միայն գինու չէի վրայ։ Այն թունդ կարմիր գոյնը, որ կարծես կ'եռար նայողի հոգու մէջ, ինչո՞ւ չեռար Օհանի ստամոքսի մէջ։

Եկաւ քնելու ժամանակն էլ, մտաւ խուց Օհանը մի բան ուտելու. հաց ու պանիր կար միայն, բայց դորանով ի՛նչ կը լինէր, այդ կատ հաց ու պանիրը փորի ո՞ր կուշտը տեղաւորէր խեղճը. այն ինչ եկեղեցում, որի բանալին իր մօտն է տաճարի ետեւն գտնուում էր...։

Նեղուելով խցիկի խաւարից, դարձեալ դուրս եկաւ բակը։ Սարսափելի ցուրտ էր, յունուարի այն լուսընկայ գիշերներից մէկն էր, երբ ամէն ինչ մի տեսակ սառնութիւն են ներշնչում մարդու. միաւեսակ սպիտակ ձեան սաւանից սկսած մինչեւ լուսնի աղօտ ու տմոյն լոյսը, ծառերի գօսացած ու ձիւնով ծածկուած ճիւղերից սկսած մինչեւ ճառաթներից կախուած սառոյցի լուլաները։ Բոլորը, բոլորը կարծես չչնչում էին մարդուն ականջին. «սառեցու բոպէ է»։

Շրջապատի պէս պաղ էր և Օհանի ստամոքսը հիգ էր թափում տաքանալու։ Զկարողանալով երկար դիմանալ ցրտին էլի մաւ խուցը, ընկաւ մի անկիւնում եղած կապերաների կտորտանքների վրայ, պարզուեցաւ ու մի վերմակի պէս քան էլ քաշեց գլուխը։ Գոցեց աչքերը, ամուր փակեց, համբերեց, սպասեց, բայց քունը չէր տանում. փորձեց մէկ երկուսը համրել մինչեւ հարիւր, ճար չեղաւ. մինչեւ անգամ երբ համրանքը մի քանի անգամ էր կրկնեց. չիշով կարմիր գինին էր միշտ անկում առաջ։ Վերջապէս երբ աչքերը մի փոքր սկսան տաքանալ, մէկ էլ նորան թուեցաւ թէ գինու չիշը բերնին դրած կլկլացնում էր. և հրաշալի հեղուկը հանդարտ ինում էր. ի՞նչ հիանալի է՞ր, ի՞նչ զովարար, ի՞նչ համեղ. բայց ինչո՞ւ չէր կշտանում. վեր թռաւ յանկարծ. ափսո՛ս, երազ էր եղել։

Ախորժակը աւելի գրգռուեցաւ, կարծես կրակ էր ընկել ներսը, այրում էր։ Մանաւանդ կերած հաց ու պանիրը ծարաւն աւելի սաստկացրել էին։ Անկողնի մէջ նստած՝ աչքերը մի պտրտցուց մթութեան մէջ, ծոծրակը քորեց երկար եղունգներով, բերանը մի ճփճփացուց, ծուլաբար յօրանջեց ու վեր թռաւ. մի միտք էր ծագել նորա գլխին. չօշափելով պատը՝ գաւաւ եկեղեցուն դռան բանալին ու դուրս եկաւ։

* * *

Լուսինը կանգնել էր երկնակամարի վրայ եկեղեցուն արեւելեան կողմը և լուսաւորելով չրջակայքը կազմել էր գմբեթի հսկայ սաւերը, որ երկարելով բռնել էր ամբողջ բակը և հասել մինչեւ պատշգամի եզրը։ Օհանը չուքի մօտ կանգ առաւ, չհամարձակելով միանգամից մտնել մթի մէջ, տպուշ կտրածի պէս նայեց լուսնին բաւական ժամանակ, ապա ուշադրութիւն դարձրեց չրջակայքը թէ ոչ ոք չկայ, և երբ խուզարկութեան արդիւնքը մեռելային լռութիւնը եղաւ, հաղիւ չարժուելով մաւ ստուերի մէջ, զգո՛ւշ քայլերով սարսափահար գողի պէս առաջացաւ և ուղիղ կանգնեց եկեղեցու դռան առաջ։ Բանալին զգուշութեամբ մտցրեց փակի մէջ, չրթունքները ամուր խածնելով երբ բանալին ոլորեց դէպ ի աջ, փակը բարձր ձայնով չկկաց։ Օհանի արիւնը սառեց երակների մէջ, բաց թողեց դուռը, որ ծանր եռալով բացուեցաւ, իսկ ինքը երկու ձեռներով գլուխը քոնած սարսափահար յետ փախաւ, մաւ խուցը, դուռը ամուր փակեց, կանգնեց դռան ետեւ աչքերը լայն բացած ու սկսաւ մտմտալ ինքնիրեն. «Բայց չէ՞ որ այնտեղ սուրբ է, գինին տաճարի ետեւն է, սրբոր ի՞նչպէս...»։

Բաւական երկմիտ դրութեան մէջ կանգնելուց յետոյ սկսեց ինքն իրեն սիրտ տալ. «Ի՞նչ յիմարն եմ, ինչո՞ւ եմ վախենում, ո՞վ կայ այստեղ ինձնից զատ, ո՞վ կարող է տեսնել, կը գնամ, կը խմեմ, մի քիչ էլ կը թափեմ գետին, ու առաւօտ եթէ հարցրնեն կասեմ, կատուն է թափել կամ ինքնիրենն է եղել, ի՞նչ կը լինի որ։» Օհանը բոլորովին լիմար չէր, այսքան պատճառաբանութիւնների չարք կարողացաւ կազմել իր ուղեղի մէջ. բայց այնուամենայնիւ սիրտը թրփրտում էր, ահը մի քանի, որ ինքը գործ ունի սրբութեան հետ, նորա հոգին հանում էր։ Վերջապէս ստամոքսի պահանջը յաղթեց սարսափին, Օհանը դուռը բաց արաւ ու առաջացաւ։ Այն յոյսը թէ ոչ ոք չտեսնի իրեն սրտապնդում էր նորան։ Այս անգամ աւելի դիւրին հասաւ եկեղեցուն բաց դռան. սեմից ոտ դնելիս մի սարսուռ դարձեալ անցաւ նորա մարմնով, ներքին կռիւը զօրեղ էր. «Դնա՞մ, թէ չդնամ» կրկնում էր անդադար մտքի մէջ Օհանը և արագ արագ չուն չառնում։

* * *

Գմբեթի արեւելեան կողմի պատուհաններից լուսնի չողերը անցնելով ընկել էին պատի և յատակի վրայ, լուսաւորելով եկեղեցու ետեւի կողմը։ Իսկ սեղանի երկու կողմի անկիւններն ու սիւների խոյակների չուրջը պատուած էր թանձր խաւարով։ Եկեղեցու մէջտեղը կախուած ջահի ապակիները չողում էին լուսնի լոյսի տակ, իսկ տաճարի առաջ հաղիւ նկատւում էր ձէթի կանթեղը, որ պլպլում էր աղօտ լոյսով։ Տպաւորութիւնը զօրեղ էր և Օհանը մի քանի անգամ խաչակնքեց երեսը, ինչ որ բառեր մտմտալով քաջալերութիւն ունեցաւ առաջանալու։

Սրտատրոփ ու զարհուրած մատի ծայրերի վրայ մտեցաւ սեղանին, ծռուեցաւ համբուրեց, մի ժամաչափիկ ձգեց ուսին ու ձեռներով ոտներով՝ ինչ որ մի երախայ՝ բարձրացաւ սանդուխները, չունչը բոլորովին բռնած յետ հրեց խորանի դուռը ու անցաւ սեղանի ետեւ։

Բոպէն սաւառոր էր. սարսափելի խաւարի մէջ կարծես ամէն կողմից մի մի հրէշային գլուխ էր երեւում, որոնք մօտենում էին Օհանին. սարսափը ծայրայեղ էր, դողում էր Օհանը ամբողջ մարմնով և անդադար դառնում ու չուրջը նայում, ապա կանգնեց ու մնաց քարացածի պէս։ Քանի անգամ ուզեց թողնել փախչիլ, բայց չփոթուել էր։ Սկսեց արագ արագ դարձեալ խաչակնքել և օգնութեան կանչել բոլոր իրեն ծանօթ սրբերը։ Իր հաշուով կանգնել էր արդէն խորհրդարանի առաջ, ձեռները զգուշութեամբ տարածեց օդի մէջ, չօշափեց պատը և գտաւ վարագոյրը, որը զգուշութեամբ մի կողմ քաշեց. մինչ այս ծնկները արդէն թուլացել էին և Օհանը ծունկի էր իջել։ Ափիբելիս մատները դիպան սկիհին կրակից այրածի պէս Օհանը մի ճչաց ու ձեռները յետ քաշեց. «Եա Յիսուս Քրիստոս, եա Յիսուս Քրիստոս» կրկնեցներեք անգամ ու ձախ ձեռը պարզեց այս անգամ պատի տակերը ափիբելով գտաւ իր փնտռածը ու դողդողալով վար առաւ չիչը։ Նայեց, բայց մթութեան մէջ չտեսաւ գոյնը, բաց արաւ չչի բերանը, երկու ձեռներով ամուր բռնեց, ուզեց բարձրացնել բերնին դնել, դարձեալ կռիւ սկսեց, ձախ ձեռը կարծես վեր էր բարձրացնում, իսկ աջը աւելի ուժով վար էր քաշում։ Ճարահատեալ հազիւ չորացած չրթունքը չի բերնին էր մօտեցրել՝ յանկարծ խաւար խորանը լուսաւորուեցաւ, Օհանը զարհուրած տեսաւ հաղորդութեան փայլուն սկիհը։ Գլուխը դարձուց ակամայ նայեց լոյսի ուղղութեամբ և տեսաւ փոքրիկ պատուհանից դուրս բոլորակ ու սիրուն լուսինը, որ ուղիղ կը նայի իր վրայ։

Օհանի կածակի ուժով ստացած սարսափը թատերային էր։

— Վա՛յ ինձ, — գոռաց բարձրաձայն, ընկաւ գետին ու դարձեալ բարձրացաւ, — վա՛յ ինձ, — կրկնեց դարձեալ, — տեսա՛ւ, կ'ասէ՛ լուսինը արեւին, կ'ասէ արեւը մոլորակներին, մոլորակները Աստծուն, վա՛յ ինձ, կ'ասին...

Երեսի վրայ ընկած ուժգին ցնցում էր հսկայ մարմնով և սրտաճմլիկ կերպով մրմնջում. «Էյ վա՛խ» լուսինը արեւին կ'ասէ, արեւը մոլորակներին մոլորակները Աստծուն, էյ վա՛խ...։

Իսկ խորանի ու տաճարի հոյակապ կամարները արձագանգ էին տալիս նորա ողբաղարմ մռնչիւնին, ընդհանուր լռութեան ու կիսախաւարի մէջ և մռայլ պատկերի մռայլ ֆոնը կազմում։

Մելո

ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Ի Մանչէսթր հանգուցեալ Մարտիրոս էֆ. Թոգաթլեանի յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւններն եղած են հիւանդանոցիս.

Ազն. Տէր և Տիկին Մարտիրոս Յովհաննէսեան և Մասէն էֆ. Մասէհեան ի Մանչէսթր 120ական դրուշ։

(Կնիք)

ԹԱՏՐՈՆ

ՄՆԱԿԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ չաբաթական խաղերը.—

Օգս. 21 Շաբաթ գիշեր, Սկիւտար Թէֆէի թատրոնը, «Գինեմոլութեան հետեւանքը»։

Օգս. 22 Կիրակի գիշեր, Պէպէքի պարտէզը, «Սիւլան Իմպէր» և գաւեշտ մը։

Օգս. 23 Երկուշաբթի, Մագրիգիւղի թատրոնը, ի նպաստ խումբին Տնօրէն Մ. Մնակեանի «ՏԱԼԻԼԻԱ», առամ 6 արար և մէկ գաւեշտ։

×

Այս գիշեր Բերա, Օսման պէյի ամառնային թատրոնին մէջ Հասան էֆ.ի խումբը պիտի ներկայացնէ «Բուլատէ Թէշիւգ» անուն խաղը, ի նպաստ խումբին Բէյթիսէօրին։ 12 հոգիէ բաղկացեալ արեւելեան նուագախումբ մը պիտի նուագէ միջնարարներուն։

ՏՔԹ. ՃԷՎԱՀԻՐՃԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ, ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ
ՄԱՍՆԱԳԻՏ
ԿԱՆԱՆՑԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Ամէն օր հիւանդ կ'ընդունի Լանկայի իր տան մէջ։

Զրի կը դարմանէ մի միայն վկայեալ աղքատները, միջօրէէն ետքը։

Վիրաբուժութեան ու կնախտաբանութեան համար, ի կիր կ'առնէ նորագոյն մեթոտներն և ամենավերջին գործիքները։ 1—10

Տէր եւ Տնօրէն
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԴԱՅՍԷՐԵԱՆ